

Колекція
проЧИТАЙ

Тимофій ГАВРИЛІВ

У шатах вересня

Тимофій ГАВРИЛІВ
У ШАТАХ ВЕРЕСНЯ

Кальварія

Тимофій ГАВРИЛІВ

**У ШАТАХ
ВЕРЕСНЯ**

ВИДАВНИЦТВО КАЛЬВАРІА
ЛЬВІВ

ББК 84 (4 Укр) 6-44

Г-12

Тимофій Гаврилів

У шатах вересня

Оповідання

Відлуння Форуму. Відлуння... Свято видавців і читачів добігло кінця. Одні збирають стенди й намети, інші — придбані книжки і враження. Й ті, й ті чекатимуть наступного року. І лишень наші герої й героїчки нестимуть відлуння форуму в своїй душі, плекаючи надію ще бодай разочок отримати свою пайку слави, що так п'янить і окрилює. Хтозна, якими шляхами дістаються такі різні постаті — університетський доцент, районний чиновник, дрібний пройдисвіт — цієї дивовижної царини — літератури. Поети й прозаїки, вони подеколи викликають посмішку, подеколи — жаль і співчуття. Так, вони такі різні, але так органічно співіснують на сторінках нової збірки талановитого українського письменника Тимофія Гаврилів.

Для широкого кола читачів.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна передавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати у будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Кальварія»**.

ISBN 978-617-7192-12-0

ISBN 978-617-7192-01-4 (Серія «Колекція прочИТАЙ»)

© Тимофій Гаврилів, 2013

© «Видавництво Кальварія», 2014

ЗЛОДЮЖКА

Від решти ярмарків книжковий не відрізняється практично нічим — така сама тиснява в переходах між видавничими стендами, як між ятками; продавці, які на всі лади вихваляють свій товар («Роман сторіччя. Тільки у нас», «Відверто», «Всі дива світу», «Десять найбільших катастроф», «Життєписи визначних людей», «Сповідь політика», що з не меншою достовірністю могла би називатися «Сповіддю ката»); відвідувачі, які тупцюють на вході в передчутті причетності до чогось небуденного, і ті самі, тільки вже на виході — покупки, якими вони обвішані, судячи з їхнього пригнічено-доконаного, мов граматичний спосіб, вигляду, дають їм, здається, стільки ж утіхи, як мулові бесаги (попитає — і вони не знайдуться згадати більше за одну назву, тоді як придбали їх із десяток, якщо не два); вкочують через службовий вхід штапелі, мов ящики з овочами та фруктами, вантажники; диркають, шукаючи можливості припаркуватися, мікроавтобуси успішніших видавництв, а представники не таких відомих самотужки, наче мурахи, плуганять свій товар, що

Його хоч і не багато, зате і папір важкий, і літери зі свинцю, яких на кожній сторінці — десять і більше сотень, тягнуть додолу, — спершу несуть досередини, перегодом, коли все закінчиться, назад.

На подвір'ї перед палацом, де відбувається ярмарок, отаборилися намети — зелені, сині, жовті, вони — пожива для письменників історичного жанру, що, не такий поширений, як іще недавно, має свою насиджену, мов болячка, нішу: гульк — і вже взяла в облогу орда град руський, а потім і козаки зчепилися з бусурманами; упоений розбурханою фантазією, що й у письмі мчить його, як ото кінь вершника, який не так кермує віжками, як за них тримається, такий чоловік, часто-густо поважний і премійований, геть забуває, що в тих наметах приторговують і його краснописанням, а досить комусь ненароком мрійника штурхнути (місця — мало, люду — густо), як йому здається, що то наскочив на нього песиголовець; і яке ж здивування, коли він раптом чує «Вибачте!» на свою адресу. Ось його друзяки, які впізнають і шанують його, — з ними облишмо його, який, відданий обраній тематиці, як чоловік жінці, що їх спарував руками священника сам Господь, не визнає ні мобільного телефона, ні жодної іншої новації, свіжішої за мушкет та гаківницю, хоч би його припікали залізом (у душі він, чоловік радше опасистий, ніж кремезний, зневажає свій час, що не нюхав ні пороху, ні тютюну). Хай покидає тлум, вагітний задумом, різновидом попередніх творінь, що всі на один штиб і де плутаються часи наступні з попередніми, так що

редакторові, чиє прізвище губиться в реквізитах, пріє чуб, так доводиться виривати з рук якогонебудь половця османський ятаган і переписувати цілі сцени, розводячи нападників, мов тих забіяк по кутках, кожного у свою добу, здираючи одні шати і нап'ялюючи інші, наче турботлива мати підгузники на свою малечу, вертаючи невмотивовано воскреслого назад у могилу й викреслюючи з діалогів слова, що ввійдуть в ужиток через два-три сторіччя по тому, як відбувається дія, — читачі, яких рідшає, наче війська після кожної виграної, як і програної, баталії, чогось іншого від свого кумира й не сподіваються, не зраджуючи ні його (таких дедалі менше), ні він їх, тож якщо хтось кине йому вслід «Цей давно неспроможний сказати що-небудь нове», він, не звиклий звертати увагу на недоброзичливців, яких за останні роки тільки побільшало і в авангарді яких теперішні критики — людя вбогі, худі й заздрісні, сказаного не слухає та й не почує: голова його — велетенський плац, заповнений стовпищами, що зчепилися не на життя, а на смерть.

Назовні виходить менше відвідувачів, ніж заходить, ніби їх справді перемолола пря, гігантська м'ясорубка — національне книговидання, його перипетії, мов чортоторії, і сам палац, наче лабіринт чи й поготів той світ, де можна зустріти мерців чи, властиво, тих, кого мано за померлих чи принаймні хотілося б; фоліанти — наче цвинтарні плити з викарбуваними іменами небіжчиків. Ще не вийшовши з брами, щасливці побиваються з приводу здійснених покупок та їхньої кількості, почуваються вкрай розгубленими, гріючи себе

думкою, мов облудою, що підтримали рідну книжку, доторкнулися світла знань, проте гаманці порожні, зарплати низькі, діти їсти наввипередки репетують; «Мене їжте!» — їм у відповідь. А як починалося! Вишиванками, вільним часом, зробленими для такої okazji заощадженнями, що їх реальні витрати вкількакрат перевершили.

Організаторам ярмарку, які туляться під сходами на другий поверх, прагнуть більшого простору, виношуються не так плани, як фантазії про толоку, де торгівля, як на лондонській біржі, і відповідні прибутки. Вагітні революційними задумами про світ, в якому немає банків, а їхню функцію виконують бібліотеки з фоліантами, мов золотими злитками, вони змушені, ще не почався ярмарок, лічити майбутні збитки, скаржитися на хронічне, наче недуга, недофінансування, водночас оптимістично дивлячись у майбутнє, що кожного наступного разу таке саме, як попереднього, а копійки за оголошення, на яких вони підробляють, не покривають витрат на каву із коньяком, без яких світобудова дня, як бакінгемський палац без королеви.

Колишній мер, чоловік мудрий і вольовий, презентує «Мемуари», присвячені перебуванню на виборній посаді — надто короткому, дочасно обірваному несправедливим відстороненням; ті два з половиною року наболіли йому так, що заледве вистачило восьмиста сторінок, щоби звести порахунки з кривдниками; його свита — підлабузники, більшість із яких давно розбіглася, змушує засумніватися в його названих якостях. Хоч там як, а він заклав підвалини осучаснення,

сплутав карти місцевим спекулянтам, за що їхня кишенькова преса, мов павук неповороткого, хоч і кремезного жука, обплела його міцним павутинням дискредитації, з якого він так і не зміг виборсатися, кожним жестом, рухом, словом тільки погіршивши становище. Ажіотажу навколо нього немає, хоч як підлабузники й намагаються такий зімітувати: реформатор, він опинився наодинці з розбитим коритом далекосяжних прожектів, плоди від яких пожали, мов отаву на луці, суперники, заручившись підтримкою громади, одного разу вилаяної ним спересердя отарою баранів. Наче не він, а вони, його суперники, модернізували водогін, навели лад у господарці — вони, на яких він не шкодує у своїх спогадах міцних епітетів, що ними завдячує місцевому гострослову, який за невеличкий гонорар наповнив опус такою потрібною, наче кисень, образністю, мов безживне тіло кров'ю життя, убезпечивши себе неназиванням свого прізвища — ні в самому кінці, ні в жодному іншому місці. Навчений стусанами, що їх ущедрювали його сповнені гуманістичних порухів, які тільки панують на наших теренах, жодного разу так і не знайдені зловмисники, в'їдливець воліє надавати перевагу анонімній скромності над славою і марнославством, проте, скоро починає діяти «березова на бруньках», на яку тринькає заробіток, сам усе й вибовкує, — мов те барило, що його не годні втримати обручі.

А людські потоки течуть, пульсують в один бік і в інший, звивинами сходів, наче судин, зигзагами переходів, мов головоломки, і змій-

ками щербатої плитки, зробленої під містом, якою вимощено подвір'я — як оте «панта реї», з давньогрецької наново перетлумачене: видавництво, в якому воно побачило світ, спеціалізується на філософській літературі, його клієнти — студенти філфаків, яких за п'ять років протирання штанів начиняють мудростями, світоглядними системами й афоризмами, мов господиня, в якої втрюх винаймають кімнатчину, гуску — поживну й смачну, аж бідолахам слинка збігається від бенкету у вітальні, як за панських часів, куди їм зась (за окрему плату господиня сервірує їм флячки), тоді як від вивчених альф та омег жодного хосену, хіба — як заведено казати в колах не таких претензійних, в яких доводиться обертатись і їм, що потребують одягу й харчу, — менінгіт, а ще, звісно, непевні ідеї. Глипають на ті книжки — багато вкладеної праці, показна оправа, коштовна поліграфія: так ото спраглий, не маючи чим зачерпнути, зазирає в криницю, де вода віддзеркалює небо.

Дикторка повідомляє про поточні презентації, автограф-сесії, засідання дискусійного клубу, де місцеві джентльмени незрідка доводять свої погляди до відома опонентів навкулачки. Гучномовці поширюють звук у найвіддаленіші куточки: найвиразніше чути в туалеті, куди вилаштувалася черга — довша, ніж до видавничих викладок. За палацом, на витолоченому майдані, команда письменників стала проти партії читачів, роззяви взяли імпровізоване футбольне поле у щільне кільце — годі пропхатися, але й нема особливо на що дивитися; суддя, директор

нічого не вартого видавництва, свище, треба чи ні, привертаючи до себе увагу (на футболці, в яку одягнений, спереду і ззаду великими літерами вибито назву його нікому не відомого видавництва); він би й радий у сподіванні на майбутню співпрацю присудити авторам перемогу, одначе ті аж зі шкіри пнуться, щоб не дати йому підстав.

Доки триває цей величний у своїй жалюгідності чемпіонат, на внутрішній терасі зібралась інтелектуальніша публіка (є й така) і вправляється в парадоксальних формулюваннях, їдких і гострих оцінках літературного процесу, сумніваючись у його наявності і вмовкаючи з появою товстуну — найавторитетнішого з-поміж них, бо, по-перше, він на голову вищий від решти присутніх, а по-друге, тримає в зубах грубезну сигару, порівняно з якою їхні голуazi — нікчемні прутики. Як і всі попередні рази, товстун висловлюється про те, що нічого гідного уваги йому не трапилося і на шедевр, який принесе світове визнання, доведеться чекати, мабуть, сто років, а людина — не черепаха, аби дозволити собі таку розкіш, «тому, панове, не залишається нічого іншого, як позбутися наївності».

Давно вже позбулася наївності президент — створена нею найдемократичніша з усіх можливих країна книжок і літер має територію та герб, густотою може позмагатися з найзаселенішими куточками, герб — равлик, в якого на карку — книжка. Енергії їй не позичати, а її IQ на кілька порядків потужніше, ніж у владних ледащ, які, скоро початок дійства, лізуть грітисся, мов

легуани на сонце, у промінні її слави й теплі студійних прожекторів, не шкодуючи безсоромних запевнювань та обіцянок — у сприянні і патронатові. Слухаючи їхнє базікання, мужня жінка насилу тамує сльози — у президента також емоції.

Хоча чимало видавництв відмовилися від участі в ярмарку, програма розростається, пропозиція починає перевищувати попит, закони ринку опиняються під загрозою — годі відвідати три десятки акцій, що відбуваються в один час, а вибирати одну в нас іще не звикли. Надмір формує новий тип слухача, який кочує від заходу до заходу, затримуючись скрізь потроху і ненадовго, в результаті чого в його мізках вінегрет, називаний всебічним враженням; декотрим кортить з'ясувати, як їхній автор-кумир, до якого ледве встигли в Порохову вежу, виступає о цій самій годині у студентському клубі центрального університету, й ось вони трюхикають туди — там його, звісно, немає, дарма що в програмі, яку бідолахи витягають, аби переконатися, що їм не примарилося, його зазначено поряд з іншими учасниками, та й на плакаті біля входу теж.

Хоча бал правлять вітчизняні письменники, для яких ярмарок — можливість потусуватися, найцінніші експонати — V.I.P.-гості, запрошені щоразу з інших країв і континентів; довкола них, мов метелики, яких, утім, о цій порі року не так уже й рясно, крутяться журналістки місцевих видань, беручи інтерв'ю і демонструючи при тій нагоді свої сукні та інші принади. V.I.P.-гості щасливі, в них удома з ними так не панькаються, аби не сказати, що часто-густо їх там просто не

знають. Ця обставина, а також глибина декольте співрозмовниці, яка ставить їм запитання, на які вони намагаються дати щирі й дотепні відповіді, залишає в них приємне враження про місто і — гай-гай! — країну, з найвідомішим видавництвом якої вони щойно уклали угоду на переклад своїх творів.

Та що там! Ярмарок — не просто собі країна, а справжня імперія, яка, попри згадані територію, що її розповзання вшир гальмують межі сусідніх держав-будинків та їхніх подвір'їв, схованих від людського ока торсами, з яких тиньк відлущується чималими кавалками, та герб, президента (імперія — взірець демократії), та ще й ерудованого, наче монархи в добу Просвітництва, що в сучасних обставинах напрочуд рідкісна чеснота, адже не секрет, що очільники держав, вершители людських долі і цілих континентів не дружать ні з географією, ні з літературою, не орієнтуючись навіть у власних опусах, скомпонованих (данина віянням) кишеньковими писаками, — тож попри все або якраз тому книжкова імперія має добре організоване військо найманців-волонтерів, які якщо і вбивають, то ввічливістю й готовністю допомогти, понадто є в чому: багато відвідувачів — приїжджі, безпорадні в місцевому часі і просторі, але й тутешні, як їх полюбляють називати деякі періодичні видання, не в змозі розібратись у програмі, що давно вже перетворилася на заплутаний ребус унікального, присвяченого літературі в усіх її вимірах утворення, що з'являється щороку о тій самій порі незмінно на кілька днів, після чого знову зникає.

Найбучніша подія — урочистості в оперному театрі з нагоди відкриття ярмарку, яку ті, хто туди не потрапив, називають не інакше, як клоунадою. На відміну від цієї, найважливіша подія ярмарку відбувається тихо, майже потаємно, наче зібрання вишуканого товариства, скромного, несхильного до публічних самохизувань клубу, в кожному разі — без тріску, за зачиненими дверима і нагадує ритуал, в якому беруть участь кілька десятків експертів, особисто запрошених президентом, наче скликаних цісарем зборів (в Україні ніколи не було своєї монархії), більшість із яких не читає книжок, що частина скептиків вважає неприпустимим, частина — запорукою неупередженості. З різних боків підступають вони до нескінченно довгого столу, що насправді складається з десятка приставлених один до одного менших столів: ось піднесуть келихи, вкусять канапки — і почнеться святкова трапеза. Вони б і раді вкусити, от тільки на столі — книжки, а книжку — як її вкусиш? Хіба в переносному значенні, до якого вони байдужі, як і до розкладених перед ними видань, з-поміж яких повинні обрати найкращі. Тож і сновигають наші достойники в пошуках вартих вшанування свіжодруків — із гарним оформленням, кольоровими ілюстраціями, бездоганними палітурками, в яких клей пахне, а не смердить, грубесних та ошатних, поміж яких книжки менші, не кажучи про крихітні збірки поезій, губляться, як перлинки в морі, не маючи жодних шансів бути знайденими, поміченими; зрідка впаде в око знайоме прізвище — такому виданню вже пощастило: воно потрапить у

короткий перелік, відтак — на наступний поверх, де засідає інше журі — у вулччо-прискіпливішому складі. Зовсім рідко автори домовляються з експертами заздалегідь або й самі виступають у такій якості.

Залишмо їх, не заглядаймо їм через плече, не заважаймо їхній надважливій місії, заняттю, священнодійству. Покиньмо тихенько приміщення, палац, ярмаркове подвір'я; відволічимося і роззирнімося — іде поет. Щойно він покинув забігайлівку, здригнувшись, коли позаду затраснулися двері, дарма що він їх притримував. Від ляскоту слова в його голові, в якій, наче з урядовою резиденцією, прямий зв'язок із серцем, спурхнули врізнобіч, мов горобці з дротів-рядків майже готового вірша. Всередині, де і найсонячнішої пори панують півсутінки, він заправлявся, як автомобіль на станції пальним. Це обійшлося йому в сорок гривень — навіть у такому кишлі, де в фірмові пляшки доливають випивку сумнівного ґатунку, ціни пощипують. Щоразу, як пише вірш, йому здається, наче чинить крадіжку — в того невидимого, всесущного, який йому ще й потурає. Алкоголь таке його відчуття лише посилює, спричинюючи характерні невпевненість ходи й озирання, мовби боїться бути впізнаним — йому мариться, як на нього показують, кричать: «Ось скрадається злодій — тримайте!», а вже наступної хвилі його заарештовують. Звинувачення висунуто за кількома статтями — парадоксальні образи, вдалі формулювання, несподівані метафори, з яких, мов з маленьких проступків великий злочин, виростає найобтяжливіший параграф — візіонерство.

На вилозі його поношеного пальта ксива з равликом-гербом і кілька великих літер, що могли би бути його прізвищем, але фіксують статус — ГІСТЬ. Він отримав її, вистоявши довжелезну чергу, як колись у дитинстві по масло, згодом — до залізничних квиткових кас; його довго шукали то в одному, то в другому, то в третьому списку, врешті додали на останній сторінці, де закінчувався видрук і стояло кульковими ручками кілька імен, і внесли в комп'ютер: оскільки так повторюється щоразу, він уже звик. Моментами йому здається, що на ксиві написано не ГІСТЬ, а ЗЛОДЮЖКА, від чого він знічується, бубонить вибачення, хоча ні він нікого, ні хто-небудь його не потурбував. Він бере до рук різні видання; зайнявши місце перед стендом того чи того видавництва так, щоб якнайменше заважати, але й не бути запідозреним у спробі крадіжки — щороку видавці не дораховуються десятків привезених із собою примірників, він поринає, наче у транс, у написане — ні, у світи, до яких букви, слова, речення — чарівні відмички, дієві заклинання. Отак учитуючись, захоплюючись, сумніваючись, натрапляє він на рядки, що видаються до щему знайомими і вкидають то в холод, то в піт; перечитує, наче всотує, їх раз, удруге, втретє, знаходить зміст і впізнає не лише назву, а й свої ім'я та прізвище. Його руки тремтять, очі бігають туди-сюди, він довго бореться з власними недорікуватістю та сором'язливістю, заки наважується підвести погляд: він — перед стендом видавництва навчальної та художньої літератури, яких лише на цьому поверсі кілька десятків, таких одностипних й одночасно різних.

Що відбувалося далі, він пам'ятає тільки приблизно і не візьметься ручитися ні за послідовність подій, ні за зміст реплік — ні сказаних ним самим, ні тих, якими його шмагали, мов канчуками. Здається, він таки заговорив першим — незвичне, як на його вдачу, зухвальство. Якщо не помиляється (а все було начебто саме так), він похвалив книжку, відтак зізнався, що автор і йому приємно стріти себе в товаристві відоміших, ніж його нікчемна персона, поетів; далі, напевно, запала мовчанка, протягом якої збирався з духом, як чинив завжди, коли передбачалося спілкування не з тим усюдисущим, який підкидав йому, мовби дражнячись у котика-мишку, діаманти, що їх йому й ставитимуть на карб, а з представниками роду людського — за різних okazji і приводів; не зміг би сказати достеменно, чи словосполучення «авторський примірник», що довго бринітиме йому опісля, було промовлено ним уголос, — міг би заприсягнутися, що про гонорар ні натяком, ні тим паче словом не згадував, сприйнявши появу своїх віршів як диво, про яке охоче розводяться, а воно ніколи не стається.

Що відбувалося потім, діялося швидко і невідворотно, як розплата за яблуко — те спокусливе, насичене солоддю і кислінкою, що росте в біблійному та ще в саду дитинства: його відтісняли далі і далі від стенду, підвищуючи голос, — й ось уже на нього показували-кричали «Злодюжка!», «Багато вас таких тут вештається!» й «Управи на вас немає!», а він відступав, задихався, тікав — ось зараз його схоплять і розіпнуть. Було то третього, передостаннього ярмаркового

дня — найлюднішого. Йому, який буквально згорав із сорому, здавалося, що прославився на всьє місто і півкраїни, тоді як видавець, пообурювавшись хвилину-другу і зрозумівши, що нероба, який зазіхнув на його без того незначні прибутки, зник і не вернеться, дав відбій, — і вже за хвилину епізод канув у небуття, як піщинка в море.

Хулiган

Приїжджаючи до цього міста, він найперше вирушав на Високий Замок, а вже звідти спускався назад — щоразу тією самою оспалою вуличкою присадкуватих будинків, які тяглися двома щільними рядами, де-не-де перериваючись, і там, де вони переривалися, буяла рослинність та було облаштовано подвір'я, що нагадували крихітні скверики: зі столом, лавами, дитячим майданчиком — саморобною гойдалкою, слоником або пісочницею, чиє строкате розфарбування вибивалося із загальної невиразності. Кожний фасад мав свої відтінок і неповторну ліпнину, проте час відтінки стер, ліпнину понищив, тож вони стали подібними, майже однаковими.

Контраст був великий: в долині вирувало життя, наче там містилося його джерело, з якого воно ширилося навколо — ліниво і вперто, від ближніх до віддалених вулиць, досягаючи під обід найвідлегліших закапелків.

Була восьма ранку. Трамвай, на який він сів, пройшовши частину шляху пішки, підвіз його похитом, наче старий пароплав, до Підвальної. Він

перетнув перехрестя, залишивши позаду будівлю колишнього товариства «Дністер», в якій тепер розташовувалися поліклініка і відділення банку, проминув недавно відреставровану школу, над якою простягла, ховаючи величавість у зелених шатах дерев, благословенну десницю церква архістратига Михаїла, наче саме її заступництву завдячувано диво освітнього воскресіння, і нерівними сходами піднявся до Порохової вежі з левами обабіч входу; вуличка, що відгалужувалася від Лисенка, вивела його на Кривоноса — послушника Мотронинського монастиря, де так і не став ченцем, зате гетьманом і князем повстанців: у назвах вулиць і пам'ятниках місто приголубило історію, яка, здавалося, не знала нічого іншого, крім періодів непомірного гніту і немилосердних різанин, та ще жменьки шедеврів, освячених купіллю з поту і крові, — опер, картин, поем. Воно було споконвіку місцем чужих історій, які врешті визнало за свої: котрісь із запалом, що сягав самозабуття, інші — не так охоче, тоді як його правдивою аурою була любов. Її незбагненна сила вабила сюди подорожніх, на його теренах спалахувало кохання і бралися шлюби, проте досить було Львів покинути, як кохання згасало, а спілки, що їх «злучив Господь», руйнувалися. Так розпадаються, щойно змінюються умови, монолітні субстанції.

Повагавшись, він подався тротуаром далі, влігши необорній силі, що не дала йому звернути, скорочуючи шлях, у відрубок, який, мов пастка, завершувався порослим схилом зі сходами, що вели нагору, до прохідної телецентру, в якому два

роки тому, мерзнучи від холоду і хвилювання, декламував перед студійними телекамерами вірші.

Наче місто було великим храмом, куди прийшов на молитву. Незмінний ритуал — прибувши, вирушати на Замок. Можливо, його надила сюди інакшість, що відчувалася майже в усьому, адже походив з Півдня, де степ і рівнина, а за узвишся, якщо мати розвинену уяву, якої йому не бракувало, правили колючі чагарники, розкидані на великих відстанях скупю рукою природи. А тут — місто на пагорбах, за яке до хрипоти сперечаються, порушуючи тишу околиць, півні, дзеленчать трамваї і бамкають, скликаючи до відправи, церковні дзвони.

Спіралеподібною доріжкою, що вужчала з кожним ярусом, він піднімався туди, де посеред забрукованого майданчика стримів у небо флагшток і майорів прапор. У долині лежало, повите ранковим серпанком, мов сном, місто. Флагшток нагадував щоглу, платформа — палубу корабля, він був корсаром у зелено-сизому морі — певного віку перечитав, проковтнув, поглинув усю пригодницьку мариністику, що тільки була доступною в райцентрі, де виростав і куди вряди-годи бриз доносив відгомін моря, що, либонь, і роздмухував дитячу фантазію, спрямовуючи у відповідний бік, як вітер вітрильник.

Осінь — пора, якій присвячено третину найкращих створених людством поезій. У його пам'яті бринів вірш Верлена — ніколи йому не траплялося нічого подібного; здавалося, ніби вловлено не слова і не звуки, не змережані

рукою людини рядки, а есенцію, суть із листя й дощу, крапель, що стікають і падають, їхню мелодію. Незнання французької лише посилювало приголомшливе враження. Добувши переклади, він годинами, днями і місяцями чаклував, препарував, озвучував — не без чеснот, вони навіть наближено не відтворювали того, на що спромігся оригінал.

Вересень — цієї пори перша терція, місяць, у якому в'янення і завмирання творить з буянням і досяганням рівномірну пропорцію, мить перемир'я, що забезпечує можливість неквапного відступу і такого самого поступового заповнювання звільнених обширів, вкрай рідко порушуваного передчасними морозами чи навпаки — серпнем, евакуація якого відкладалася та відкладалася.

У середині вересня відбувалася подія, на яку він приїжджав ось уже сьомий раз поспіль. Книжковий ярмарок, де він брав участь у літературних фестивалях, виступав мовчазним дискусантом, не знаючи, що можна додати над те, що розповідає сама поезія, вписувався у визначальну для цього часу філософію збирання плодів, у цьому випадку — літературних. Хтось колись натрапив на його вірші, розпорошені по художніх часописах країни, яких не так уже й багато — ні тих, ні тих, відтоді його запрошували, оплачуючи проживання, решту він фінансував сам.

Коли вертався додому й відходила «форумна спустошеність», з-під нашарувань, ніби з-під мулу, поставали місто і Високий Замок, який, маючи назву, не мав того, що нею позначувалось, наче час, зруйнувавши іменник, зберіг прикмету, і він

спізнавав приплив натхнення — магнетизм, який випромінювала гора, що складалася з усіченого конуса, на якому було поміщено менший, мов нарослий один на інший кактус, передавався йому, сповнюючи енергією, що прокидалась із затримкою, зате сильніше і рвучкіше. Він любляв ці стани, в яких творилося легко і щедро, так що написане потребувало мінімальних корекцій, як ото діамант іще підшліфовують тут і там. Вони подібні були до сну, марення, солодкої недуги, що залишала рубці — вірші. Насамкінець, він зміг творити по-справжньому лише один раз на рік — решту часу, хоч як намагався, писав, виправляв, креслив, нічого не виходило, а те, що було, нагадувало недолугі карикатури, і в стані, близькому до розпачу, йому здавалося, що вже ніколи нічого не напише.

Вивівши нагору, вулиця Кривоноса впиралась у стоянку для туристичного транспорту, розпадаючись на рукави, що оперізували простір ліворуч і праворуч, тоді як серединний шлях було перетято шлагбаумом. Порожній майданчик вкривали волога й поодинокі листя, передчасно опале зі ще зелених крон, лише де-не-де позначених жовтизною, мов перша сивина на волоссі.

Пройшовши кілька десятків метрів замкненим для автомобілів шляхом, він, завагавшись, спинився, а вже наступної миті звернув праворуч, де значно вужча доріжка заглиблювалася в гайок, який він попередні рази проминав, не звертаючи уваги. Аж раптом його прошило спогадом.

Перед тим, як почав відвідувати книжковий ярмарок, він уже колись побував у цьому місті —

лише раз, дуже давно. То була одна з тих поширених, що й досі не втратили популярності, мандрівок, у які вирушають класом, і їхня єдина. Їх надили міста, вшановані в підручниках картинками і супровідним, зрідка поетичним текстом. Львів був одним із них. Йому сягнула дивна думка, що відтоді минуло рівно двадцять сім років.

Був червень, і їм було чотирнадцять. Він відчув тепло, наче тримає її долоню — так сильно опалило його пригадане. Він почав шукати на стовбурі зарубки, але їх було чимало — поверх старих, стертих, вигладжених, зарубцьованих, наче рани, рябіли нові, свіжі, сповнені надії, впевненості, оптимізму, просякнені (якою помилковою!) вірою у вічне тривання закарбованої в корі миті; дерево стало книгою, помережаною найважливішим з-поміж усіх повідомленням — про юність і вічну любов. Вівтарем, перед яким було проказано найсуттєвіші на світі слова. І тієї миті, коли він їх промовив, сонце заховалося за крону і зашумів, мовби винуватячи його у брехні, палист.

Тоді як був щирим, у полоні незастуваного блаженства — достоту, як щоразу, коли лягатимуть вірші. Моменти, за які віддав би все, з'явившись, відразу зникали, залишаючи приємність, яка ще якийсь час виповнювала його. Так війне, обдавши жаданою свіжістю, вітер, і знову тиша, лише непевне відчуття доторку. У пам'яті сплив перший вірш — був написаний через день після повернення і містив присвяту; він дивився тоді на аркуш із трьома строфами розгублено і недовірливо, наче його рука була випадковим зна-

ряддям, яким скористалося почуття, що змінює, спопеляє, тримає світ; так недосвідчені, надто юні батьки сприймають своє немовля — з наснагою і відчуженням: першу погамовує час, друге — поступово розвіює.

Він бачив так виразно, наче зошит, де його було вписано, був перед ним, — кожную літеру, слово, рядок, виведені почерком, який відтоді мало змінився і свідчив про відкритість, яку дехто називав наївністю, його вдачі. І це його губи — того, хто, створивши, відразу забував. Написане дивовижним чином вивітрювалося з його голови, так що коли доводилося декламувати поезію, він визуджував її напередодні, мов чужі вірші, ніяковіючи перед папірцем, який був ознакою висміюваної в їхньому товаристві доби мерців, що урядували ними й країною. Досить було необережного поруху, стороннього звуку, щоб рядки, які щойно бриніли в ньому, безслідно зчезли — як уже намагався, жодного разу йому не пощастило їх відновити.

Він його так і не подарував тій, чиї ініціали стояли справа над першим рядком, а зараз не був певний, чи зберігся вірш між аркушами, пієтет до яких тривав рівно стільки, скільки часу вони заповнювалися, — він жодного разу до нього не повертався. Він ніколи його не публікував і жодним іншим чином не оприлюднював, вважаючи надто інтимним, тобто незрілим. Ось і зараз він викликав у ньому сум'яття і сором, наче хтось сторонній прочитав разом із ним з екрана його думки, прошепотів услід за його вустами.

Його перше кохання було таким віршем — поривом, що відійшов, варто йому було здійснитися.

Наче воно вичерпало себе і свою таємницю тієї миті, як сталася метаморфоза — його перетворення на поетичні рядки. Наче порушив угоду, що лучить усе невидимими нитками. Мов Адам, який піддався спокусі, хоча тисячі років творили й кохали до нього. Наче вірш — яблуко, її плід. Так у казках, що викликали в нього, дїтвака, змішано-незатишні відчуття, спонукуючи слухати їх знову і знову, враз кам'яніло сповнене ритмів місто.

Присилуваний спогадами, він опустився на лаву — ту саму, на якій двадцять сім років тому йому відкрився смак поцілунків. Від неї вціліло більше, ніж від його палкого кохання. Він раптом збагнув, що всі ці сім років, які приїздить сюди, фестиваль — лише привід. Сім разів приводять його вірші — до міста, звідки привіз своє перше натхнення. Минуле наринило й опосіло його — то свавільніше, що так довго пробуло в ув'язненні, тоді як він безтурботно жив, творив, спізнавши тисячі закоханостей, які, мов подмухи вітру, наче вірші, що пишуться і відходять: правдиві, без розрахунку, вільні від облуди, щирі такою мірою, що кожного разу, не зморгнувши, одружився би, дарма що вже наступного дня про це забув би. Поцілунки, яких йому також не бракувало, всі мали присмак першого. Він відчув достеменність, але то був хїба що листок, який креснув його, падаючи на землю.

Він пробував налагодити тривкіші стосунки і якийсь час вів, як йому здавалось, успішно спільне господарство, доки одного разу побачив на столі записку, що розвіяла його самовпевненість. Він вбудував її зміст у вірш — так йому склався

перший верлібр. Жінки хотіли дітей, у нього ж, пристрасного коханця, який закохувався так само легко, як закохувалися в нього, від кожної любові народжувалися вірші — до двадцяти восьми римовані, далі — вільні, подеколи — свавільні. Він приборкував їх, правив і переписував, а вони поводитися, як діти, що, досягши певного віку, прагнуть усамостійнитися, чим завдають клопоту.

Коли він підвівся, ним похитувало, наче спогад, вірші, любов — важкуватий тягар. Наче сум'яття, що наростало в ньому, давалося взнаки в ході, рухах, заволодівши не лише почуттями, а й тілом. Наче повітря львівської осені — вологе, густе, чіпке, викликало легке запаморочення. Ніби частинки цього повітря мали властивість берегти минуле, переміщуватись і утворювати розмаїті конфігурації, вертаючись врешті до початкових рисунків, а також місць, у яких снувалися: як-раз такої миті він потрапив у їхню незриму павутинку.

Він спробував випростатися — не так скараскати-ся тягаря, як гідно витримати його, пристосувати-ся, узручити. Йому вистачило цілеспрямованості спуститися тією самою вуличкою, що завше, вділ, щоправда не в такому умиротворенні, одначе в кінці, де вона розгалужувалася, а попереду лежав скверик, за яким зупинялися трамваї, три-вожачи дзеленьканням дрімому дерев і лав, що їх, здавалось, як дивитися згори, можна згребти в оберемок, баламутство остаточно здолало його і він різко звернув ліворуч, як зайда, що збився зі шляху.

Петляючи, опинився на розтоці, де допіру й сам вийшов із транспорту, попростував у протилежний бік, поза арсенал, де так і не побував, бо тоді, як хотів, розривався між зброєю та любов'ю, і любов узяла гору, а тепер був уже не в тому гуморі, давно втративши цікавість до алебард, мушкетів і ятаганів, прив'язаних, як сагайдак до пояса, до певного віку, з якого виростають, а буває, що й ні. Перетнувши вимощений кам'яними брилами майдан, пірнув у липку півтемряву коридорчика, що мав тісні, як усе в цьому місті, сходи. У цьому шинку він колись пив пиво з місцевими поетами і поетками і декламував, коли наставала його черга, вірші, не соромлячись ні побганого аркуша, ні публіки, а зараз хотів утопити спантеличення, проте в гальбі втопилася врешті дрозofiла, тож він залишив посудину з грубого скла недопитою.

Деруни, що їх з'їв у непримітному ресторанчику, загубленому в самісінькому серці міста — в закутку напроти Єзуїтського колегіуму, де навчався Богдан Хмельницький, а за рогом стояв пам'ятник Підкові, дали той баласт врівноваження, який потрібний шхуні, щоб не перекинутися від хитання, але й не піти на дно. Був такою шхуною — на хвилях емоцій, вражень, імпульсивних пережиттів.

Незчувся, як настала пора і кризь паволоку до нього прорізьбилися обриси чогось, що стосувалося його, примусивши помучити пам'ять, як мучив папір, коли відмовлялись лягати вірші, а він переписував їх уздовж і впоперек, спізнаючи врешті насолоду — і від процесу, і від результату, якщо такий, звісно, був. Перехилив пузатий келих, і остання грамулька закарпатського коньяку —

помірно доброго й дорогого — скотилася в ротову порожнину. За винятком принагідно-товариських пиятик, де все одно ніколи не нажлуктувався до втрати подоби — тієї, що її наносили на дерево славетні іконописці, величаючи Божою, тоді як вона була непомильно людською, він уживав алкоголь для уникнення кишкових інфекцій — майже неминучих, коли віхтуєшся в закладах громадського харчування, у чому переконався на власному досвіді, до того ж не раз.

Його голова була вмістищем, у якому відбувався броунівський рух старіших і новіших подій, різнояких порухів, що їх складно було би назвати задумами, і зобов'язань. Ось і зараз — у нього акція, про яку домовлено заздалегідь і внесено до програми заходів іще в травні, коли вона починає укладатися. І не просто якась, що давала змогу стушуватися на тлі решти учасників, відплисти, тоді як інші щось доводили і в чомусь переконували, а презентація його власної поетичної книжки — першої й такої, на яку видавець не пошкодував енергії та ресурсів, не маючи сумнівів у його поезії, які, одначе, навідували його. І все-таки жаль, що він тоді так учинив, а власне ніяк — це ніяк і було його вчинком.

Його останнім палким коханням була волонтерка — залюблена у вірші студентка, яка супроводила його до нових апартаментів, у яких він мав оселитися на час ярмарку по тому, як від його попереднього житла — номера у другорядному, проте не найгіршому готелі зі сніданком, організаторам довелось відмовитися. «Уляна», — він потиснув простягнену йому дівочу долоню, від-

разу забувши ім'я. Вони їхали трамваєм, потім чимчикували пішки, врешті опинилися в гуртожитку одного з університетів, яких у місті чимало. «Апартаменти» виявилися кімнатою, що була блідою копією готельного номера, про яку в нього, одначе, залишилися враження, наче провів ці кілька ночей у п'ятизірковій сюїті. Сталося так, що свою любов до поезії, зокрема і його віршів, Уляна, допитлива й недосвідчена, сприйняла за кохання, а він, який міг бути їй батьком, виявляючи такт, незчувся, як сам уклепався. Грівся, як старці у променях літнього, яке щоразу видається останнім, сонця.

Кожного вересня кохання спалахувало з новою силою і спалахувало б, може, і далі, якби Уляна не зникла з його життя так, як з'явилася. Він сподівався впізнати її поміж тисяч облич, які, мов прочани до Господнього гробу, стікалися до палацу мистецтв, марно вдивлявся в зустрічні постаті на вулицях, блукав коридорами університету, в якому навчалася. Про Улян у він міг би сказати, як Франко: «Тричі мені являлася любов». Явилася б вона і вчетверте, тільки коли, вийшовши з вагону, простував на трамвай, а потім добирався до гуртожитку та бездумно сидів, не роздягнувшись, на ліжку, його замуляло відчуття певного дискомфорту, доки збагнув, що нікого немає поруч. Спогад про це кохання можна було порівняти з ароматом троянди — інтенсивним ще й тоді, коли її самої вже немає, що він небавом і зробив, написавши «Трояндовий вірш», в якому оригінальним, повитим серпанком сум'яття, чином намагався реабілітувати квітку,

провина якої полягала в тому, що її надто активно використовували його попередники.

Торік на «Дітях поезії» (так у програмі фігурував цей новий захід, де між учасників зазначалося також його прізвище) його погляд, який блукав залюдненою залою, зупинився на жінці із немовлям, яка, напевно, тому, що була юною, нагадала йому Уляну, проте вже наступної миті, засліплений прожекторами телегрупи, втратив її та не віднайшов, не побачивши й згодом, коли зустріч завершилася і присутні почали розходитися, звільняючи приміщення для наступної акції. Той випадок він потрактував за матеріалізований силою навіювання спогад — такого з ним іще не траплялося. Зараз, коли Уляна знову постала перед його очима, як образ Пречистої Диви перед молільником, йому здалося, що вона до когось подібна, аж раптом йому сягнуло оте чудне — в усіх жінках шукав своє перше кохання. Всі вони, кого пригадував — виразніше чи тільки розпливчато, — мали її риси, промовляли голосом, що звучав, як її.

Вряди-годи, прорвавши оболонку, мов глушник, до нього долинали клапті дебатів, запеклі суперечки про поезію, бентежачи сміливістю формулювань, розлогими тирадами, яким повинен бути вірш, що, почавшись як міркування, хутко перетворювалися на вимоги. Це було все одно, що висувати претензії до розташування планет, а від дерева жадати відмінного, ніж у його природі, цвіту. Його нутро повставало проти того, що вірш має бути тільки таким, чим відбиралося його право бути інакшим. Адже поезія і є тією

інакшістю — примарною, яку рідко щастить зловити в сильце літер. Обурений, він хотів щось сказати, але доки збирався, то й сам уже не був певний і забував. Найдужче його приголомшила теза про смітник історії, на якому давно осів такий «непотріб», як друкарська машинка, «не кажучи про олівець і папір»; буцім сьогоденна творчість немислима без комп'ютера, що, еднаючи автора з нескінченною мережею, як колись зі світовою скорботою, генерує творчий екстаз. «Відкиньте мотлох, панове поети, що сковує вас, як в'язня кайдани. Будьте сучасними!» Він пережив справжнісінький шок. Друкарська машинка — хай уже, він ніколи її не мав, але олівець?! Він міг би ще уявити, як уклацується в комп'ютер проза — сам її не писав.

Йому легше було забути, куди йде, і власне ім'я, тільки не олівець, з яким не розлучався ні на мить, завдячуючи йому рядки, що стиралися з уяви швидше, ніж зугарний був їх запам'ятати; миттєвіше, ніж його миттєві закоханості. Свого часу, піддавшись облуді, він теж пробував цікавитися теоріями, одначе по тому, як доп'яв, нібито олівець символізує прутень, виконуючи в поета функцію його репрезентанта, втратив до них інтерес, але все-таки розпрощався з улюбленим оцурком і дбав, аби олівець завжди був новий, максимально довгий і гарний, дарма що його носіння спричиняло незручності.

Покинувши затишний ресторанчик, відкритий для нього, як багато іншого в цьому місті, Уляною, де й зараз готували та обслуговували схожі, мов дві краплини води, власниці, він, не обернувшись

на бамкання дзигарів на ратушній вежі, хоча не мав годинника, а мобільний телефон досі був не ввімкненим, поклав більше ніде не затримуватися — відчуття зобов'язувало квапитися і він, який не любив обов'язків (досить було самої думки, як ество вчиняло бунт), надав ходи, під час якої спогади накочувались і відкочувались нерівномірними хвилями.

Що ближче до палацу мистецтв, то велелюдніше робилося навколо, а відтинок вулиці Коперника між кінотеатром і головпоштамтом був запаркований автомобілями, які стояли на дорозі й тротуарі, змушуючи людський потік проштовхуватися і нарікати й замалим не перекидати столики, на яких представники різноманітних культурних і соціальних ініціатив розклали рекламну продукцію — флаери, брошурки, календарі, відтрутивши жінку із саморобною картонною скринькою, яка збирала пожертви на притулок для покинутих тварин. Що вона говорила, було видно по тому, як рухалися її губи, проте у тисняві й пожвавленні, які наростали з наближенням до центру подій, її ніхто не чув і не звертав на неї уваги. Перехожі брали простягнені їм буклетики, аби кількома метрами далі, не глянувши, випустити, як дитина губить іграшку, забувши, що та в неї в руці. Люди сунули, натоптуючи паперовий шлях, що символічним чином вів до брами у царство книжок, біля якої двійко ставних братів у красивих вишиванках із задоволенням вписували автографи в розкладені на капоті запорожця романи в оточенні чималенького гуртика шанувальників і одного-двох фотокореспондентів — цим остан-

нім, які від самого ранку були на ногах, припікало перепустити з нагоди свята по чарці.

Довкола панувало піднесення, дух дійства, в який він занурився, отримавши багаторазовий вхідний квиток, на якому великими літерами красувалося «АВТОР». «Актор, кажеш, га?» — гакнув хтось йому назустріч, недолуго, а мо' й погрозливо вжартувавши. Він відсахнувся, не знайшовшися з несподіванки що відповісти, й заквапився далі. Люди, стенди, книжки мерехтіли та кружляли калейдоскопом перед ним, а він роззирався, шукаючи потрібної назви, і був би проминув, але рука видавця затримала його.

— Ну, чоловіче, знаєш!

Якщо не таке вже й довге речення може виражати багато, то це містило все: здивування, напругу, докір, хвилювання і незвичайне полегшення, наче тому, хто промовляв, спав із серця камінь.

— Сюди, будь ласка.

Біля видавничого стенду чекало ріденьке товариство, з цікавістю роздивляючись його, автора збірки, яку дехто тримав у руках, придбавши і сподіваючись на автограф, хтось гортав, затримуючись то на одній сторінці, то на іншій. Були такі, чий погляд бігав від нього — його постаті, одягу, обличчя, до його книжок, що, екземпляр попри екземпляр, заповнювали яруси і вкривали стіл — чудові, прекрасні, всі як одна, мовби помножені на себе самих.

Від кількості і повторюваності виставлених томиків йому зарядило в очах, а з глибин накопився пекучий клубок, захлеснувши його, вкинувши в нетяму, в якій він зривав додолу книжки і

перекидав полиці, відкараскуючись від видавця, що силкувався його схаменути, вдаючись то до безпорадних дій, то до марних слів, яких не відчував і не чув, як і отого «Хуліган!», пожбуреного перехожим, що й собі на мить зупинився біля роззяв.

Йому захотілося все змінити, повернути назад, затримати, переінакшити. Але життя не перепишеш, як вірш.

Бестселер

Англійською він не володів, як і жодною іншою мовою, крім рідної — та й від неї редакторові привчуб, доки вона набувала літературно-читабельної подоби. Водночас, був достатньо освіченим, щоб, побачивши в газетному заголовку англійське слово, не розгубитися. Хто-хто, а він знав, про що йдеться!

Пробігши повідомлення, перечитав його вголос, хоча жодного слухача у приміщенні не було: — «Цьогорічний Форум книговидавців подарував шанувальникам друкованого слова чимало неперевершених митей. Це і імпровізовані вистави, і зустрічі з улюбленими авторами, і літературні вікторини, і воркшопи, на яких читачі мали змогу спробувати себе в ролі письменників, і багато-багато іншого, про що так хочеться розповідати. Проте найбільшою несподіванкою книжкового ярмарку став успіх», — він з особливою повільністю, утриваюючи задоволення, смакуючи кожну літеру-звук, мовби не вірив у правдивість написаного, наче воно вже найближчої миті могло шезнути, розтанути солодким маревом,

вимовляв назву книжки і своє прізвище й оте «викладача університету, знаного і шанованого науковця та педагога» з наголосом на «знаного і шанованого», від чого виростав у власних очах, а також «науковця і педагога», мовби йшлося про когось іншого, до кого кортіло проїнятися повагою — йому і кожному, хто читатиме, як оце він, статтю.

Він не мав сумніву, що вона потрапить на очі багатьом: газета розповсюджувалася в усій країні та мала поважну кількість постійних передплатників, а саме повідомлення було розміщено на першій сторінці — раз на рік у топ-новини потрапляла й культура. Задруковані шпальти, мов лавровий вінок достойника, обрамлювали світлину власного фотокореспондента, на якій було видно чергу — ту її частину, що вмістилася в кадр і тяглася до столика, за яким сидів він, роздаючи автографи.

Легкий рум'янець вкрив його щоки. Не випускаючи газети, наче боявся, що її в нього заберуть, як у дитини цяцьку, намацав вільною рукою на столі пакуночок, добув цигарку і припалив. Що густіші збиралися в замкненому повітрі клуби, то міцніше стискав папір, мовби газета інакше, ніж цигарка, здатна була без вогню стати димом і попелом. У ньому наростало хвилювання, щось урочисто-піднесене, і вперше в житті він смалив із задоволення, кутаючись у приємний туман напівзабуття.

Він часто так усамітнювався, на довгі години, в які нічого не робив, тільки палив цигарка за цигаркою, спорожняючи паку, іноді дві, доки

сувої випущеного диму зливалися з вечірніми сутінками. Щойно тоді, мовби так довго торував шлях крізь тютюновий туман, до нього долинав голос жінки, яка благальним, близьким до безнадії скімленням звала його вечеряти. «Зараз!» — смикав шворку торшера, і в кімнаті спалахувало світло, а предмети набували не до кінця виразних контурів. Торшер був його гордістю; щоразу, як мозок просвердлював сумнів, він хапав золотисто-мосяжний стовпець, мов потопаючий соломинку, і не випускав, доки запановував мир — щось у ньому, яке заколисувало його, що буває й гірше. Він купив світильник попри жінчин протест — як ще недавно маяк орієнтиром мореплавцеві, так зараз торшер був символом його успішного катапультивання в гідніше життя.

Стоячи і здебільшого марно кличучи його під дверима, жінка не раз закашлювалася — загорожа від неї, двері були ненадійною заслоною димові, що, висотуючись на коридор, заповнював помешкання. Бодай словом відгукнувся би, і вона, яка воліла, аби їв її, зготовані передусім для нього та ще для дітей страви, поки теплі та смачні, була би невимовно вдячною. Не тямлячи, чому він не озивається, доходила думки, що він знову сердиться, перебирала ймовірні причини і докоряла собі, тоді як він просто її не чув.

Кабінет — те, що відвоював собі зі спільного двокімнатного простору. Коли народилася перша дитина, він скористався нагодою, а коли на світ з'явилася друга донька, почав замикатись і не виходити. Так колишня спальня стала його приватним володінням, куди тікав від тієї, яка

його обманула. Сидячи в не дуже зручному кріслі, западав у мрійливо-дрімотні стани, відгородившись від усього, що діялося зовні; інколи, однак, попереднє і властиве призначення кімнати нагадувало про себе, вплітаючись у летаргійні думки ниткою спогаду. Скільки ночей провели вони тут удвох — час, що здавався тепер не вельми правдоподібним. Спогад розтривожував, і тоді він затулювався глибоко-глибоко, відпускаючи його разом із димом.

Жінка пішла на базар — він не може терпіти, коли вона повертається та без угаву торочить, що скільки коштує і як знову зросли ціни. Про перекупок, які видирають з рук у селян яйця, сир, овочі, а потім перепродують устодорога. Про свою спробу отоваритися на пероні біля електрички, що о сьомій ранку привозить селян, а о сьомій двадцять п'ять везе їх назад, і як її мало не штовхнули. Коли вона каже, що перебралась би на село, де немає автомобільного смороду, зелень, тиша, своє невеличке господарство, і зітхає, він підскакує, мов ужалений; такої миті здатний рубонутися щось лихе — зовсім не на її адресу і ні на чию, а взагалі.

Трохи соромився, бо волів парубків, що були би подібними до нього і продовжували рід, який за одне покоління зробив стрімкішу кар'єру, ніж людство в Дарвіна за мільйон років. Ще вчора його батьки були колгоспними кріпаками, а вже сьогодні він, їхній син — доцент університету. Мав доволі світлу кебету, аби пам'ятати, кому завдячує свій карколомний злет. Тільки зрідка голова туманилася — коли випивав із приятелями, здебільшого такими самими викладачами,

як він, — дещо старшими і молодшими, з якими було весело й лепсько, аж інколи дивувався, що не вони його властива сім'я. Тоді в голові мутніло, на душі робилося добре, а ноги отікали колодами. Дибавши спорожнілими вулицями, нагадував дідового брата, який пройшов війну від першого пострілу до останнього, вирушивши з дому на своїх власних, а вернувшись із приробленими ногами. Дочвалавши домів, де доньки вже спали, а жінка лише вдавала, що спить, непокоячись за нього, він осоловіло дивився на квартиру, на них, на предмети, які здавалися йому холодними і чужими, знизував плечима, коли на жінчиних очах зблискували сльози. Діялося таке разів сім на рік, тоді як в усі інші періоди докладав зусиль, виконуючи обов'язки батька і чоловіка, не допустившись за всі роки жодного іншого на стороні флірту, крім як отого з оковитою. Йому подобалося, що жінка чекає, й коли вона одного разу таки заснула, він, неабияк образившись, заходився вовтузитися коло поламаної табуретки, грюкаючи серед ночі дошками і молотком, аж розчавив собі палець, що повністю, хоч як над ним бідкалася вона і чаклували хірурги, так і не відновив природного вигляду; в сім'ї інцидент було піддано мовчанню, а для сторонніх вигадано побрехеньку про неfortunливе увихання на батьківському обійсті. Йому співчували, давали поради, принесли зшиток «Домашніх рецептів», що користувалися значною популярністю, — більшість колег мали на селі прямих родичів.

Батько з матір'ю були в землі, яку перед тим смиренно, з любов'ю та приреченістю обробляли, а

тепер удобрювали своїми тілами. Вони, які за життя трималися разом, і на тому світі лежали поруч. Їхня могила була однією із найзанедбаніших на сільському кладовищі, розташованому на єдиному в доокіллі пагорбі, куди вів непроїзний путівець, на якому після кожної зливи виступало, мов ошкір зубів, каміння. Вони й відійшли одне за одним — так, наче не вміли довго бути в розлуці. Кожного з них він ушанував тим, що на поминках упився, запобігши поміж селян схвальних відгуків, дарма що, скоро залишився працювати в університеті, ще за їхнього життя почав батьків соромитися і не приїздив, тоді як вони далі підтримували його, щасливі, що в нього так усе склалося.

Йому було незручно за їхні порепані долоні, зігнені постаті, яким і на тому світі не розпрямитися, за вкрите зморшками, мов павутинням, лице матері в дешевій хустині, з якою не розлучалася ні в селі, ні в місті, і ще глибші, наче зорані плугом, борозни в його батька, який неоковирно стискав його в обіймах за кожної зустрічі та розлуки, дряпаючи щетиною та обдаючи селянським духом, у якому змішувався запах землі, поту і стаєнь та якого він, син, марно намагався позбутися, стоячи під душем, а потім обприскуючи себе «шипром» — не так легко відмитися від історії, від минулого, від свого походження. Аж лютував, тупаючи з безсилля ногами, як бачив у дзеркалі себе, дедалі більше подібного до свого батька, наче старий мстився йому з того світу, мовби природа вирішила провчити, примірявши затісні для себе, наче в літньої кокетки й розпусниці, шати моралізаторки. Змінюючи зачіску, запускаючи

то вуса, то бороду, то зголюючи все дочиста з такою ретельністю, аж кривавила шкіра, він не міг, хоч би як намагався, змінити косметичними виправляннями гени.

Його брижила мова, якою говорили його батьки між собою й до нього, чого раніше з ним не траплялося; виростаючи на її тлі з такою самою невимушеністю, як серед довколишніх трав і ланів, він щойно в місті відкрив ошуканство. Пнучися щосили, невдовзі забалакав по-міському, тож уже не відрізнявся від свого кола. Цей успіх ще так-сяк дався йому, але вже на вивчення ще однієї, цього разу іноземної, передбаченої навчальною програмою мови забракло снаги і розуміння: як отой чужинний філософ, про якого їм на другому курсі торочив круглий, як барило, професор, який йому згодом при зустрічах приязно потискатиме руку, так він питав себе «Нащо?», не знайшовши врешті якої-небудь задовільної відповіді.

Відразу до мови свого дитинства зберіг і згодом, наче боявся, що минуле затягне в трясовину, з якої із зусиллями виборсався, — мов той злодій, відчував, як горить на його голові шапка. Кпив зі своїх студентів, які, вийшовши, як він, із села, нагадували, ким сам ще недавно був. Від їхньої говірки йому хотілося заткнути штепселями вуха, тоді як ремесло, навпаки, вимагало максимальної уваги, без чого наприкінці семестру годі було би вивести більш-менш об'єктивну оцінку. Кілька разів він не стримувався і зривався на крик; злякавшись себе, покидав аудиторію й усамітнювався у вихідці, де, дивлячись крізь шибу на внутрішнє подвір'я, смалив цигарка за

цигаркою, що давали йому сяке-таке заспокоєння. Від огиди і стримування в нього з'явилося характерне посмикування м'яза на щоці під правим оком, колись застудженим.

Розумів, що без батьків йому було би скрутно і, можливо, ще гірше, ніж уявляв: усе, що спонукало його відхрещуватися від них, завдячував їм і походженню. Адже тому, що був із села, вступив до університету поза конкурсом. Щонеділі мати ліпила для нього вареники, яких йому вистачало на тиждень, а батько давав гроші, які він міг вільно тринькати, не відмовляючи собі майже ні в чому. Не скніти ж йому, як його предки!

На початках навчання давалося такою мірою тяжко, що ладний був його кинути, проклявши себе, батьків і все на світі. Але такі стани хутко минали, затьмарені принадами міського життя. Це було, як, скажімо, заблукавши в лісі, побачити в мить найбільшого відчаю, що стоїш на рятівній стежці; або як одного разу в місті, коли він іще зеленим студентом, кваплячись, аж холодне повітря стискало горло, на семінар (за прогули можна було вилетіти до біса), потрапив у замкнену вулицю, образ якої ще не раз переслідував його в снах.

Його взяли в аспірантуру — підсвинок, що його заколов батько, переважив чесноти обох конкурентів, з одним із яких, викладачем політехніки, він зберіг приятельські стосунки, тоді як інший, зіслизнувши з науково-освітньої драбинки, відмовився штурмувати зрадливі щаблини наново, влаштувався на підприємстві, а згодом подався до приватного сектора, де йому всміхнулося

сонце кар'єри і кохання. Інколи він бачив його, розпашілого та огрядного, — попідруч із жінкою, в оточенні чотирьох синів — як нераціонально розпоряджається природа! А якось пестунчик вигулькнув із лисучого позашляховика перед самісіньким його носом, на щастя, не впізнавши його, змушеного ходити пішки й тиснутися в жахливуший громадський транспорт, де всім було наплювати на його статус, як і водієві маршрутки, який часто-густо проскакував зупинку, байдужий до відчайдушних знаків — його і ще кількох бідолах. По такій їзді і він, і його пальто мали вигляд, ніби побували в викручувальній машині. Тоді він, наче дитина, ображався на батьків, але хвилинна слабкість минала, і все знову було гаразд. Він згадав, як вони везли тушу, як заносили на передостанній поверх, а мати залишилася чекати внизу, перебираючи за молитвами вервицю, і Бог почув її та виявив прихильність, прийнявши в подобі декана жертвний дар.

Його старша донька навчалася на першому курсі; йому довелося розпити не одну пляшку, аби забезпечити їй легкий вступ на факультет журналістики, проти чого були і жінка, і він, жінка — наполегливіше, він — не так категорично. Для його жінки фах журналіста дорівнював ремеслу повії, тоді як він, теж не в захопленні, урезонував, що все не аж так фатально. Молодша, яка ще ходила до школи, намагаючись ні в чому не поступатися старшій, вже тепер заявляла, що теж хоче бути репортеркою: їй подобалися стильні ведучі телевізійних новин, і вона розглядала їх із допитливістю неофітки, байдужа до озвучуваних

ними повідомлень. У газетах її цікавили світські хроніки — принаймні можна було бути спокійним, що вона не опиниться в якій-небудь гарячій місцині, як це часом трапляється з репортерами — жінками так само, як і чоловіками. Не без практичного глузду та й уже з деяким досвідом, він був майже певний, що їхні романтичні фантазії закінчатся разом з успішним, якого йому, як батькові, праглося, заміжжям.

Доньки його любили, жінка також, і він розумів, що перегнув палицю. Стикаючись із жінкою вранці на кухні, де ще й годі було розминутися, він пересиливав себе, щоб не вганяти глибшого клину в стосунки, які давно дали розколину, набрали тієї розміреності, що залежно від настрою видавалася йому то сімейним затишком, майже ідилією, особливо коли сиділи всі у вітальні — жінка за церуванням, доньки за роздивлянням ілюстрованих журналів, то скрухою, від якої йому хотілося вити вовком: одні й ті самі обставини діяли на нього раз так, раз так. І вив, щоправда, лише коли напивався і його опановувала алкогольна меланхолія. Жінка сприймала ті його стани за каяття, вбачаючи в них підтвердження його доброго серця, якому обценьки життєвих обставин не дають змоги розкритися. Тим часом його добре серце ніяк не могло подарувати їй вільного володіння мовою, з якою виростала, тоді як йому це коштувало зусиль і принижень, цілеспрямованої праці над собою — все задля того, аби видертися з багна.

Доньки — цього він особливо припилював — щебетали, як він уважав, по-літературному, зігриваючи його батьківське серце. Вони були

мовби його виправданням, рятівним алібі, ніби успішнішим продовженням, зліпком його — не дивно, що сприймав їх інакше, пробачаючи їм, що не хлопці. Був удячним, що вони, які лопотіли навколо нього, зверталися до нього «Папочка» і «Наш любий папочка», ні разу не вживши ні «таточка», ні «татуся», ні ще неприємнішого «неньо». Він постарався, аби цього останнього слова вони взагалі не знали.

Чим пишався, стало його вироком по тому, коли вернувшись якось передчасно з роботи (студенти накивали, не поставивши його до відома, п'ятами), застав доцю-студентку не саму. «Познайомся, мій папочка. А це — Андрій». Одначе він був налаштований інакше а, затраскуючи двері, ще й загрозив навздогін «вишвирути» наступного разу лоботряса з вікна. Так і почали називати його, який ходив університетом зі шкіряною текою-папкою, якою неабияк хизувався, «професор Папочка», хоча був лише доцентом — на докторську дисертацію не мав духу, вже за компілюванням кандидатської мало не збожеволівши, до того ж не було батьків.

А який вони йому влаштували свого часу захист! Уже за це одне варто було їм цілувати ноги. В найкращому ресторані, в якому захотів, зі стравами, що їх годі було з'їсти, й офіціантами, що звивалися, наче обслуговували королівський двір, — члени спеціалізованої вченої ради досі згадують, ставлячи в приклад молодим дисертантам. А як захоплено і довірливо, наче малі діти, дивилися на нього, коли виголошував невеличку промову, дякуючи всім, як належало за рангом і роллю! Вже завершував, коли його

штуркнули: «А батьки?» А батьки після захисту остаточно занепали, мати захворіла і вже не оклигала, а невдовзі згас батько.

Після святкування його успішного захисту, що, почавшись під час самої процедури, перемістилося по її завершенні за університетські мури, він ще більше полюбив спільні забави, прихилившись до них, як сирота до одвірка, не пропускаючи навіть тоді, коли почувався не найкраще — перебування в товаристві повертало його в гумор, виганяючи віруси, як екзорцист лихого духа. Коли забава збігалася з уродинами дружини або доньки, він казав, що відзначає їх разом із колегами, іноді купував заздалегідь кілька абищиць, щоби видати їх удома за подарунки, чи букет не першої свіжості квітів в однієї з торгівок, які бовваніють на рогах будинків аж до півночі, та підносив від себе, від усього колективу чи від професора такого-то. Спершу жінку тішила така увага, потім вона замислилася, а після багатьох вагань наважилася поділитися з ним своїм сумнівом, який він рішуче відкинув, запевнивши, що товариство винятково чоловіче. Назагал це було правдою.

У тому чоловічому товаристві почувався, мов між рідних братів, дарма що були там і його колишні студенти, і, звісно, викладачі, в яких протирав штани, — старі, як світ, університетські лави блищали, наче їх оце насвіжо покрито лаком. Його пам'ятали, бо, хоч і не дер руку, вже студентом носив журнал, витирав дошку та виконував інші дрібні обов'язки.

*Щось у горлі деренчить, деренчить, деренчить,
Треба горло промочить, промочить, промочить.*

Він і собі підспівував, спершу тихо, невпевнено, доки врешті його голос розчинявся в загалі — коли більшому, коли меншому, а разом із голосом увесь він. Дехто з його колег виступав у хорі викладачів університету, тож мав добре відтреноване горло, яким на початку кожного нового навчального року виконував гаудеамус, на Різдво — колядки та інші релігійні пісні, а на державні свята — національний гімн. Такі діонісії наповнювали його життя змістом, відроджували й очищали.

Був не першим, хто до такого вдався, мав, можливо, незрівнянно гірші організаційні здібності, ніж чимало шарлатанів, які вправно інспірують увагу до себе і своєї творчості, зате мав до своїх послуг, чого не мали вони, — університет. Він провикладав уже доволі часу, а ще шмат сплив відтоді, як дістав диплом кандадата наук, який обмивав так, що поплив штемпель вищої атестаційної комісії, яка його видавала, — так і висів у рамці в його кабінеті, як ото в галереї картини відомих художників: жінка пропонувала почепити у вітальні, він відмовився. З віком, коли в ній прокинулася релігійність, що була притаманна і його батькам, порожнє місце зайняв образ Ісуса Христа, чий добросердий усміх затьмарював вади зображення.

Від нього, який гадав, що з усім поквитався, і тільки вряди-годи надсилав до професійного вісника коротеньку статтю, радіючи, що випуски з'являються тепер украй рідко, вимагали книжки — підручника, монографії: не мало значення. Вимагання відбувались у вигляді натяків, які він нехтував, доки на черговому засіданні вченої ради

питання було сформульовано прямим чином і недвозначно спрямовано до його персони, яка зачалася в кутку, наче студент, розраховуючи, що її не помітять.

Усамітнення в кабінеті знову здобули втрачений підмурівок. Він сидів, розклавши книжки, статті, папери; йому порадили найбезжурніший шлях — видати дисертацію, що ось лежала перед ним, як Біблія перед священиком. Отак працюючи, поринав у спогади про час, як був молодшим, наче переживав неповернено відгомонілі роки ще раз, перечитував ту саму літературу, яку вже колись мучив, наштовхуючись, попри інші, на свої, зроблені олівцем і не стерті, позначки; знайшов у занятті, мов Августин у філософії, втіху, якої не спізнавав тоді, але й зіткнувся із труднощами, зумовленими вимогами жанру, до яких належало привести дисертаційне дослідження, стосовно якого значною мірою встиг забути, про що писав. І він не пошкодував зусиль, поклавши рукопис на стіл місяцем швидше від передбаченого терміну.

Позаяк рецензентів бажано було запрошувати ззовні, лише один із них був його приятелем, з яким співав «Щось у горлі деренчить...». З іншим він не співав. Рукопис порекомендували до друку, і він, допіру байдужий, якщо не враховувати легкого затьмарення трунком спогадів (так п'яніють від вісьмівки радше духмяного, ніж міцного вина), що супроводжувало працю над книжкою, почав перейматися її долею — дзвонив у видавництво, бігав до коректора, вивчав макет, навідувався до друкарні, хвилювався й нетерпеливився: «Ну як, уже?». До нього виявляли розуміння,

дозволяючи поспоглядати, як працює верстат, що раз по раз викидав величезні, задруковані рівними прямокутниками аркуші, як їх потім ділили на сторінки і складали книжку. Сигнальний примірник тримав з таким пістетом, наче здійснилася його багаторічна мрія і на його руках — син, від якого не відступав ні на крок: від зачаття і до пологів. Ходив із ним, їв, спав; наштовхуючись спросоння рукою, пестив, наче втішаючи, мовби то немовля, що розбудило його своїм плачем, відтак умиротворено всміхався і поринав у солодший, ніж перед тим, сон, проспавши одну з перших лекцій нового навчального року, чого з ним ще не траплялося.

Він супроводжував старенький пікап від дверей друкарні до палацу мистецтв, ніби всередині, за перехопленими дротиком, бо не функціонував замок, дверцятами транспортувалися не книжки, а золоті брикети. Допомагав відчиняти в'їзну браму, жестикулював, заводячи автомобіль на паркмайданчик — крихітну смужку, не заповнену наметами, дарма що сам ніколи в житті не сидів за кермом.

Університет мав стенд, наче був головним видавництвом країни — більший, ніж у кількох найвідоміших видавництв, що мали зате виграшне розташування. Нічогенний гербисько прикрашав портал, кілька років чапіли над ним провідні університетські історики і латиністи, десятки разів засідала велика рада і сотні — малі, незліч проектів було запропоновано і відкинуто, переносилися відпустки і скликалися збори. Було враховано традицію, але й подбано, аби в жодній лінії,

найнепримітнішому мотиві не вигулькнули які-небудь неприємні нагадування, порожнини було заповнено, як ото вода затікає в лунки і виямки, елементами нового декору, яскравого і патріотичного, — так у старі бурдюги, добряче їх полатавши, вливають свіже вино, у цих краях солодке, як виноград, з якого його роблять, ще й на спирту. Скидалося, мовби університет, що без малого чотириста років давав освіту, яку — бували періоди — доводилося виборювати, орендував ту чималеньку площу, щоб похизуватися гербом, своїм колективним творивом, хоча можна було завиграшки обійтися меншою.

Ніч перед офіційним відкриттям ярмарку не склепив повік, читаючи, щоб відволіктися, пригону Миколи Гоголя «Ніч перед Різдом», хоча надворі, де о цій порі лише вряди-годи згавкував самотній пес, стояв літеплавий вересень. Викурив усі цигарки і зустрічав світанок у неймовірному чаді. За годину до того, як клацнув, відмикаючись, замок, він уже був під палацом — у шлюбному, бо врочистішого не мав, костюмі, що всі ці роки припадав порохами; штани йому відпарювала, кашляючи, дружина.

Спершу не відбувалося нічого; відвідувачі, яких було негусто, проте невисякно, рухалися повільно й понуро, наче учасники поминальної процесії, нітрохи не звертаючи уваги на стенди ліворуч і праворуч від себе, де на столах і полицях рясніли барвистими обкладинками книжки. Зовсім рідко хтось виокремлювався, одначе то був хіба що представник видавництва, який прямував до свого сектора. Продавці спантеличено дивилися

на ту ходу, не знаючи, як повестися. Раптом якийсь сміливий, доведений видовищем до відчаю видавець вдавався до дій, покликаних повернути увагу, проте його галайкання впливали не більше за голос волаючого в пустелі. Про розташований не так вигідно стенд університетського видавництва годі було й казати.

Все змінилося, коли вибило третю. О цій порі у студентів закінчувалися лекції, а в нього починалась автограф-сесія, і хоча про неї оголосили лише раз, тоді як про інші акції — по п'ять-сім разів, а про окремі, призначені на пізніший, ніж його, час, повідомляли щопівгодини від самого світанку, вже о пів на четверту до навислого дамокловим мечем герба утворилася черга, зростаючи з кожним підписаним екземпляром — наперекір законам логіки і математики. Рука тремтіла, коли виводив свій перший у житті автограф. Досить швидко його фантазія висякла і вслід за оригінальними, неподібними одна на одну присвятами пішли одноманітні штампи з побажанням успішного навчання, любові та щастя, завершуючись датою та його підписом, мовби офіційним підтвердженням, що так воно й буде. Незчувся, як підписав свій, авторський примірник, а як спохопився, було йому так, ніби продав рідного сина.

У ці дві замість передбаченої однієї години він пережив бурю відчуттів, що наче заповзялися компенсувати йому безподієвість, сірість, гнітючість дотеперішніх буднів. За цей короткий час було кілька митей, коли він, забувшись, щиро повірив — як тяжко після такого оговтуватися! Хай на коротко, завдяки йому стенд університетського видавниц-

тва із обійденого фортуною та відвідувачами закутка виступив на перший план — так оператор витягує в певний момент найважливіше, сховане доти від глядацького ока. Тупцювали, недобираючи, що вчинили не так, представники відомих видавництв, реномованих домів художньої літератури, чії видання, про що вони ретельно дбали, були на слуху — не лише на слуху, а й на полицях великих і малих книгарень та нічних шафках приватних помешкань; переглядалися, знизували плечима і, позаяк у приміщенні палацу палити було заборонено, жували застромлені в зуби цигарки, як корова сіно. Навідувалися його університетські колеги, декотрі, віддані дружбі, тому «Щось у горлі деренчить», що об'єднує нині так, як лицарів віддаленіших епох ідеали, й собі вливалися, наче гілка, що пливе на воді, в головне русло, в загальну чергу, що випромінювала магічне сяєво, приваблюючи попри студентів також і нестудентів, дорослих, випадкових людей, яких він не знав, — різного віку, вигляду, професій. Якийсь чоловік, щойно біля столика довідавшись, що йдеться про наукову працю, розгубився, але, припертий чергою, мов неспростовним доказом, хутко здався.

Газета шелеснула — в задумі він ненароком повів рукою. Жінці марно показувати — вона, далека від його справ і тривог, перевела б усе відразу на скільки яець вистачить і що можна буде купити кращого м'яса, свіженької полядвички, а на Різдво, перед яким студентам, які придбали його книжку, він поставить, як і пообіцяв, залік — індика. Він згадав про батьків, які неабияк зраділи би

повідомленню — так щиро, непідробно, спроста, як ніхто ніколи, навіть приятелі, від яких не мав таємниць. Щось ворухнулося в ньому — в підручнику анатомії для десятого класу в тому місці було намальовано фігуру, яку йому востаннє довелося бачити на святого Валентина — не лише бачити, а й лютитися і силкуватися знищити, спершу замалим не зчовгавши до дір підошви, відтак знайденим поблизу металевим оцурком, що їх використовують для арматури.

Серце на тротуарі перед їхнім під'їздом, яке не подужав стерти він, не змили й дощі; можна було також не так прочитати, як вгадати напис і цілком виразно побачити кому попереду, мов запряженого у шлюбну карету, як віднедавна знову зробилося модно, коня, зате від слова, після якого вона стояла, відокремлюючи його від «я тебе кохаю», не залишилося сліду, крім пошкодженого асфальту, хоча було воно ім'ям його старшої доньки. Хоча? Саме тому! — ним тіпало на згадку про голодранців, які, не маючи за душею копійки, не давали їй спокою.

Йому раптом привередилося, як він так і не подався до медінституту, чого не потягнули б ні він, ні його батьки, які один час бачили його визначним лікарем, до пари тим, хто самовіддано рятував людські життя і про кого часто повідомляв кухонний брехунець, — тільки найрідніші душі здатні на подібне марновірство. А вже наступної миті спогад розвіявся, наче дим.

Пройдисвіти

Крихітні круглі губки сиділи на його далеко вже не молодому лиці, скидаючись то на губи риби, як ото діти, майструючи аплікації, помилково або зумисне — з тієї допитливості, що згодом дає епохальні відкриття, клеють тюленеві голову антилопи, то на вуста немовлятка, так ніби людина давно здорослішала і тільки вони не захотіли. І все в ньому вгорі округлилося — лице, очі, ніс, вуха і навіть те, як росло волосся, що скручувалося з боків і на потилиці в локони. Начебто Господь, узявшись малювати його з голови, користувався спершу лише циркулем.

В усьому іншому рот виконував звичні дії — відкривався і стулявся, рухався, мовби допомагаючи пережовувати їжу, наче запускання її до середини було його необачністю, яку спокутував; розмовляв, даючи втямки, що це надбання немислиме без його участі; цілував, проте з його доторкання до інших губів не виходило чогось одухотворенішого над випадкову і нетривалу близькість, як із вологого кременю годі викресати вогонь. Побоювався, що соковиті, мов стиглі

черешні, вуста партнерок всотають його, як німецький порохотяг — із тих, що їх свого часу демонстрували на першій у місті міжнародній господарській виставці, де він був представником преси, зібравши на кілька сотень доларів рекламних оголошень, які так ніколи й не побачили світу, бо й газету, яку представляв, існуючу в його голові, не було внесено до реєстру місцевої преси. Він тоді мало не збожеволів від такої суми, під вагою якої, а ще від юності не витримав і впився — розкидав банкноти, як осіннє дерево листя, до нього липнули кралі, а ресторанний оркестр шкварив, мов навіжений. Що заробив, за одну ніч процвиндрив, і якщо згодом навчився поводитися з грішми обачніше, то не через надмір досвіду, а з жадібності — був ласий на ті паперові окрайці з фізіями славетних мерців, що збатьківська поглядали на нього, вибачаючи йому його витівки. На таке ставлення до грошей, яке уможливило би щось тривкіше за епізодичні зв'язки і зарібки, він, однак, так і не спромігся.

Двадцять років стекло відтоді, наче вихлюпнуті на дорогу помиї. Напевно, вік — це отак, як зараз, коли раптом приходить спогад про те, що тільки виглядає, наче воно було вчора. Минуле не муляло — було легке, як порожні сакви. Його непокоїла сучасність, день сьогоднішній і те, що, можливо, настане завтра. Про післязавтра волів не розпачати — для нього воно буде таким самим, як для мільярдера, яким ніколи не мріяв стати, і звичайного трудяги, яким не бажав бути — не з гидування до праці, а з того, яка вона пісна, одноманітна. Якщо досі йому здавалося, наче

плив по життю, то тепер доводилося торкатися весел, хоча до мозолів (щоб аж так) не доходило. Одним природа вділяє жилаві руки, іншим розум, таким, як він, — уміння ним, коли його не досить на щось грандіозніше чи бодай постійніше, розпоряджатися.

Хоч у школі він учився посередньо, його трійки не були тим самим, що трійки двієчників, яким їх ставили, щоби, переводячи від одного класу до наступного, після восьмого витурити нарешті геть з якомога світлішими спогадами про заклад, де їх доволі терпляче утримували, ще й потурали, не піддаючи поважнішим екзакуціям за бештання і штурхани, та й то лише в крайньому разі. Так йому відкрилася перша таємниця математики — зовсім не тієї, якої навчали і яка давалася йому де легше, де тяжче, а іншої, життєвої, потряснійшої. І якщо слабачки покинули шкільні мури з прищепленою їм там філософією утриманства, то він призвичаївся дбати про себе сам, уникаючи більших, ніж коли їх узагалі немає, труднощів.

Далеко було йому й до відмінників, хоча, траплялося, сидів з ними за партою, а їхні зошити лежали так близько, що йому не складало найменшого клопоту звідти списувати. Коли ж сидів із кимось іншим, метикував самотужки, балансує між хитруванням і думанням, як акробат на линві між двома половинами повного роззяв глядацького залу. Чи списував, чи зараджував собі інакше, оцінок йому, на відміну від безнадійних сіромах, ніхто не дарував, хоча заробляв їх, може, й не завжди сумлінно, чим відрізнявся від успішніших перевесників — не так, переконував себе, здібніших, як старанніших.

Отримавши атестат, він вніс документи на подальше навчання, виконуючи свій обов'язок перед батьками, а ще за інерцією, що втягує в суспільний алгоритм також ті елементи, які за своєю природою призначені для інших рисунків, проте, не набравши потрібного балу, не журився. Його однокашники ще добре не розігріли інститутських та університетських лав, а він уже зробився спеціалістом. Хто залишився вдома, хто подався до столиці, хтось помандрував у несподіваному напрямку, де мав родичів та кращі шанси, тоді як його найкращі шанси були зав'язані на рідному місті, звідки не планував куди-небудь вирушати. Мов риба, що не покине ставка. Диплом він купив на свої перші самостійно зароблені гроші, доклавши, можливо, й більше зусиль, ніж інші, просто далось це йому швидше. А було воно так.

Доки вони сиділи в хай незадовільно оплачуваних, але як-не-як приміщеннях, він тупцював, аж заходили зашпори, то в одному людному місці, то в іншому, продаючи помаранчі дорожче, ніж брав їх на оптовому ринку. Хутко облишивши те заняття, бо ні різниця в ціні, ні підкручена, як у решти вуличних торгівців, вага не давали тієї суми, ради якої вартувало мерзнути, він небавом напав на діяльність куди вигіднішу, знехтувавши зрслий разом із прибутками ризик. Тож коли чоловік, відступивши від касового віконця, до якого прочекав годину, аби почути, що квитків немає, в інстинктивній, безглуздій надії роззирався навколо, він був тим, хто міг їх запропонувати. Погляд бідолахи, очманілого, наче огрітого обухом, мовби шукав його, який зараз же

опинявся поруч, ніколи не підводячи. Придбавши заздалегідь і в достатній, проте не завеликій кількості, він відступав квитки за ціною ще так раз, як ото з вуличного автомата, коли був малим, брав подвійний сироп, вкидаючи двічі по три копійки. Він теж вистоював чергу, щоправда, до кас попереднього продажу, по дві і по три години, по два і по три рази, замовляючи по одному-два квитки, щоб не накликати на себе підозри.

Так він звик надавати, точніше — продавати послуги. Не всі, хто звертався до нього, його любили, але він, виявляючи належні розуміння й респект, пропонував, зрештою, не любов, а можливість сісти і їхати. Одного разу йому, який довірливо, з деякою, як завжди, підкресленістю, віддав квитки, відрахували зазначену на них вартість, і він, неспроможний довести власну правоту, впав у сум, переживши справдешню внутрішню драму. Хоча був повністю відкритим, зумисне демонструючи, що не плекає й тіні сумніву, відтоді став поводитися обережніше, розлучаючись із законно набутою власністю щойно після здійснення розрахунку. Жовточервонуваті плоди помаранч, до яких приохотився, ще як торгував ними, вподобавши незменш за своїх покупців і піддаючи себе через те, що ніхто їх, спожитих ним самим, не оплачував, щонайсправжнішим тортурам, з легким серцем купував тепер кілограм-другий, а ще один відносив батькам, яких любив, як любиш того, хто народив тебе і доглянув, — безкорисливо.

Жінку, що назвалася Зореславою, а він не вникав, чи то її справжнє ім'я — зрештою, якое

годилося звертатись одне до одного, відтоді як їхнє знайомство сягнуло далі віконечка, за яким він стояв з одного боку, а вона сиділа на не зовсім зручному дзиглику з іншого, він полюбив не так, як батьків, але й сказати, що з розрахунку, було б неправильним спрощенням. Години, проведені за спільними об'єктами, те, як двадцятип'ятирічна, хоча чомусь був певний, що їй за тридцять, Зо-реслава постачала йому найкращі, безпрограшні місця, запалювало його сильніше, ніж двоспальне ліжко, на якому він кожного разу трохи нудився. Був ладний ділитися з розумницею прибутками, все по-чесному, але вона відмовлялася, так що він довго нічого не розумів, понадто зарплата касирки залізничного вокзалу не була високою; аж поступово до нього дійшло, що її рухала симпатія, тепло, якщо не співчуття, то вже запевне почуття, материнська прихильність до нього, за яким вона не раз спостерігала з касового віконечка, і аж ніяк не до заняття, яке не цікавило її ні тоді, коли роздивлялася покрадьки його риси, мовби поставленого на ноги дорослої людини і вштовхнутого так у світ немовля, якого хотілося оборонити від того-таки світу підступів і непривітностей, ні потім, коли перетворилася на його спільницю. Це відкриття його неабияк розчарувало, проте він далі зустрічався з нею, не ранивши жодним словом, учинком, порухом, ретельно приховавши, що йому все відомо. Так тривало, доки її звільнили з роботи, що звільнило його від будь-яких перед нею зобов'язань, і він знову їв свої улюблені помаранчі сам.

Йому сказали, що з дипломом перед ним відкриються ширші перспективи, удоступняться

затишніші місця, ніж прохідний двір, яким було фойє залізничного вокзалу, де відчинені навстіж двері не могли влітку напустити достатньо тепла, а взимку вберегти від студені і де прибиральниці розмашували швабрами бруд, нарікаючи на нескінченний потік пасажирів. Ті самі, які йому те сказали, познайомили його з людьми, які знали, як усе залагодити. Документ влетів у чималеньку копійку, як на аркушик наклеєного на обтягнений шкірзамінником картон паперу і вкладку до нього, і якийсь період він не знав, що з ним робити, а обставини склалися так, що й не міг. За цей час йому запам'яталися дисципліни, з яких здав заліки та екзамени, до того ж, виявляється, непогано, і різні думки перевідали його, зокрема про двійника, яким був сам собі, і що було б, якби такий справді жив десь на світі.

Як його однокашникам іще не так, до речі, скоро декан, так йому диплом всучив зовсім не в урочистій атмосфері, а в одній з підворітень центральної частини міста жевжик, з яким він упізнав свою душевну спорідненість, про яку розводились у творах шкільної програми, які перебігав п'яте через десяте і лише тому, що для нечитання не було якого-небудь поважного приводу. Він байдуже знизував плечима, з часом тільки впевнившись у правильності такого свого ставлення. Він — той, хто живе, а вони, яких життя оминає, як вода камінь, хай собі про нього пописують.

Тривалий час він не мав змоги скористатися незвичною придбою. Саме тоді впав і вже не підвівся батько, а коло мами, яка хутко злягла,

мовби перелякавшись батькового падіння, просидів цілий рік, доки вона повільно та безнадійно згасала, не спокусившись за цей час жодною оборудкою, що прокручувалися в його мізках, які лихоманило від сімейної драми і завеликої кількості не втілених ідей, найкращі з яких він відкладав на майбутнє. Він розраджував стареньку, як міг, зокрема й дипломом, перелічуючи на її висловлювані кволим голосом щасливої вмираючої прохання пройдені дисципліни і високі за них оцінки — так актори виконують на біс найвдаліший відтинок своєї партії. А ще читав казки, як вона йому, коли був малим, вибираючи світлі й лагідні та оминаючи страшні, яких і сам не любив, а тепер ще й дивувався, які вони можуть бути жорстокі; пропускав також кумедні, що не відповідали ситуації. На батька він навіть образився, наче той ошукав його, так кепсько і несподівано відійшовши, не перемовившись і нічого не пояснивши, і це той, за ким чувся, мов за скелею, призначеною стояти вічно.

Смерть батьків, зав'язавши світ, розв'язала йому руки. Якщо вкрай рідко і зовсім коротко, наче гості, що знають честь, його перевідували сумніви, чи той це шлях, яким іде, то розлука з найріднішими, яку вважав мало того, що передчасною, то ще й заподіяною йому кривдою, стала безоднею, до якої апелював щоразу, коли в ньому ворухився хробак — бридке відчуття, наче й сам у землі. А раз йому наснилося, що й по-правді лежить — глибоко-глибоко, глибше, ніж ховають небіжчиків; розгрібав щосили зісподу, спізнаючи нестерпний біль від покалічених пальців і роздертих нігтів.

Тим щасливішим контрастом до того гнітючого, ніби знемагав під покладеною на нього могильною плитою, видава, була дійсність.

Диплом влаштував його до міської ради. З огляду на непогані успіхи, розписані у вкладці, йому запропонували очолити управління, проте він відмовився, вдовільнившись вакансією звичайного клерка, яка його й тішила, даючи змогу загубитися поміж собі подібних, і муляла — якраз тому, що став таким, як усі. І робив те, що всі: перекладав з папки до папки папери і папірці, опрацьовував і готував документи, видавав, якщо такі потребувалися, довідки, допомагав, хоча це не належало до його обов'язків, оформлювати заяви. Сприяв, одначе, й по-іншому, неусвідомлено продовжуючи традицію краю, мовби невидима сила обрала для цього саме його (і ще чимало таких, як він). Завдяки йому різного роду подання опинялися на потрібному столі швидше, ніж їм було вготовано законодавчими актами та бюрократичною логікою, постаючи у вигідному, сприятливому ракурсі. Не один поверх було надбудовано за його посередництва, не одну справу прискорено, а ідею — втілено. Він і собі розбудував би горище, якби вище розташовувалося не три помешкання, а одне — його власне. Турбувався, щоб місцеві бізнесмени отримували жадані ділянки, преференції тощо, виявляючи, залежно від розміру винагороди, більшу чи кволішу активність. І навіть коли вже ніяк було не можна, вибивав дозволи на встановлення альтернативного опалення, переоблаштування внутрішньобудинкового простору та інших

дрібниць, таких несуттєвих на тлі генерального плану розвитку міста, тим паче, що останнього близько не було — ні плану, ні розвитку, лише місто. А раз проштовхнув знесення садиби кінця дев'ятнадцятого століття, яка, в нікудишньому, наполовину зруйнованому стані, перебувала, одначе, в переліку архітектурних пам'яток. То було збіса нерівною затією, за яку взявся через переконливіше, ніж звикле, відшкодування, і з азарту. Його подобало уявлення, як на місці чогось спорохнявілого виростає нове, мовби навігравки в часу — позаяк видерти перемогу по-іншому годі, доводилося так; це нагадувало йому його власну долю: і те, як відібрано в нього батьків, і спосіб, яким спомагав прожиток. Так він на свій лад доклався до перетворень рідного міста і краю.

Проте час таки відігрався, змусивши його покинути займану посаду, кабінет, ратушу. Трохи за звичкою, трохи з протесту, а трохи з потреби, яка дотискала, щойно опинявся поблизу від площі Ринок, він завертав до клозету, сходами на другий поверх, наче зараз ось знову ввійде в приміщення, скине пальто і, постоявши, займе місце біля вікна з виглядом на внутрішнє подвір'я; і хоча йому було би миліше дошкулити часові саме таким робом, просто пересидівши його, він з легким серцем покинув будівлю, де для нього вже нічого цікавого не вимальовувалося, крім рутини і нудьги, нею навіяної.

Але й він, урешті, не залишився в боргу. А життя вже давно покинуло обчовгані, мов висмоктаний льодяник, стіни, і вирувало в кав'ярнях, галереях і на базарі. На базар він повертатися не

хотів — прийти туди означало, підібгавши хвіст, визнати поразку, давши недоброзичливцеві, що перетворився ще й на суперника, потішитись. І він згадав, що все вирує ще тут, у вересні, коли життю, властиво, вготовано вмирати, і те вирування йому дуже сподобалося, і він попрямував туди, де було те «тут», яке пам'ятав, коли якось проходив поруч, і залюдненість його пойняла, сп'янила — такою мірою, що, переступивши поріг рідного дому, він виявив у себе жіночий гаманець, в якому налічив кілька сотень гривень, тоді як був сам, без жінки, про всяк випадок він навіть озирнувся — звісно, надаремно. І ото дурень тримав — гаманець, гривні, прямисінько перед світлиною, з якої мати і батько вивалилися на нього. І хоча знав, що пробачать, як завше, а зараз тим паче, йому стало ніяково.

— Я... я не крав.

І він сказав це! Сказавши, вдруге роззирнувся, шукаючи підтримки, тільки цього разу не в батьків, а в когось, хто виправдав би його перед батьками, — у того двійника.

— Мамо, тату, ви мені вірите?

Батьки йому вірили, на підтвердження чого лагідно кивнули, заспокійливо і з любов'ю, від якої мало не заплакав.

Усе, що міг вдіяти, — витратити гроші так, як незнайомка-власниця, про намір якої неважко було здогадатися. Так буде справедливо. І він подався відновлювати справедливість, що похитнулась, як одного разу Зореслава, коли вони гупої ночі покинули дорогий ресторан, куди він її насилу зтягнув, а ще через більшу силу вони

звідти випленталися: він і сам добряче похитувався — і тоді, і багато інших разів, бо життя — те, чому відкриваєшся, як квітка до сонця; хто-хто, а він не бажав бути скрутнем, який усох, не скуштувавши цвітіння. За це життя, як уміло, голубило його. То був єдиний раз, коли закортіло висповідатися, розповісти Зореславі про свої почуття, але язик не слухався, причавлений, наче брилою. Ніби це він — отой брехун, якому заціпило.

Купуючи вхідний квиток, він подумав, що гаманець — жіночий, а він — чоловік, і жіночий гаманець — у його чоловічих руках, наче в альфонсів, що живуть на утриманні, і бракує жінки, з якою був би, як гаманець із ним, але дух свята, оповивши його знадливими обіймами, не дав йому довести ланцюжок до якого-небудь завершення. Не йшов, а плив, несений хвилею, теплою, жвавою, гомінкою. Коли наблизилась його черга, замовив одразу три поетичні коктейлі (таких він іще ніколи не пив), звеселивши товариство дотепністю, якої не зміг, однак, оцінити сам. Коктейлів йому так і не принесли, зате через хвилину розпочалося дійство — веселе і запальне, перше, потім друге, нарешті третє, наче справді спорожнив усі три допіру замовлені порції. Хоча нічого не второпав, йому було добре. Він витратив усе до останньої копійки, придбавши чимало видань, і з цією ношею, щокілька кроків зупиняючись, мовби ладний заперечувати, що знання — легкі, попрямував до виходу. А якби нести довелося не йому, а тій, якій належали витрачені ним гроші? На коротюньку мить започувався джентельменом.

Книжки він, іще не покинувши подвір'я ярмарку, роздарував, накликавши на себе гнів книготорговців, видавців і письменників, розчарувавши ту частину публіки, якій нічого не перепало, й ошаслививши десяток людей, які тупцювали чи то з удячності до нього, чи то в надії отримати ще щось, як то буває зі збитими з пуття дивом. А якась жіночка, якій вік тільки додав енергії та одержимості, почала зачитувати свій тут таки написаний панегірик, і йому здалося, що час уже покидати толоку, але поетка, стискаючи папірець в одній руці, міцно тримала його другою, змусивши вислухати подячне послання, йому, зрештою, присвячене, а наприкінці під ріденькі оплески передане. За брамою він зібгав аркуш і, переконавшись, що до нього нікому немає діла, непомітно викинув у громадський смітник. То були дорогі публікації — великі, ошатні, гарно оформлені та щедро проілюстровані томи, енциклопедії, обтяжені, мов пудовими гирями, знаннями, зібраними людством упродовж тисяч років, великі романи в ще більших фоліантах.

Жіночому гаманцеві, так і не викинутому, що правив йому чи то за сувенір, чи талісман, він завдячував свій новітній успіх. Невдовзі по тому, як міськрадівська зоря остаточно зайшла, наш герой зайнявся книгозбутом. Спершу це виявлялось у блуканні книжковим ярмарком, де він, мов ошалілий, шукав твір своєї юності, наче саму юність, ніби вона була його дівчиною-коханкою, з якою через, так би мовити, онтологічну похибку так і не обвінчався, але — через неї ж! — не побрався також із жодною іншою жінкою. «Пройдисві-

ти» — йому забивало дух! Він перечитав томик разів десять, так як його однолітки по десять разів ходили на улюблені кінофільми. Герої були так гарно виписані, що йому закортіло бути одним із них, балканський письменник, прізвища якого він не пригадував, — Родопські гори; його уява малювала гори цигарок, що смалив підлітком, — їх і лише їх. Спершу жадав знайти, відтак запалився бажанням перевидати повістину, проте, щоби перевидати, треба було її мати. До академічної книгозбірні його не записали, бо диплому, якого було більше ніж досить, щоб обійняти посаду в міськраді, забракло, а в громадській бібліотеці, напів розкраденій, «Пройдисвітів» не було ні в читальній залі, ні в каталозі.

Потребував одnodумців, а невдовзі вони вже підходили до видавничих стендів, тут і там, вибираючи зручний момент, мовби й собі були з-поміж тих читачів, що юрбилися, роздивляючись обкладинки.

— У Вас є нова книжка Л. Б.?

— Коли Ви плануєте опублікувати наступний роман? Чий? Та, звісно ж, Л. Б.!

— Перша книжка Л. Б. розійшлася менше, ніж за місяць. Ви готуєте перевидання?

Він вигадав це ім'я і прізвище, які, як йому здалося, саме так мають звучати, милуючись ними, як майстер шедевром.

Його спільники були різної зовнішності, декотрі — наче антиподи, аж дивно, що такі діаметрально протилежні суб'єкти могли мати однакові смаки, про вишуканість яких свідчило вже бодай те, як вони говорили і трималися. Був

чоловік, який мав довгі вуса — ще ті, козацькі, що нагадували про славу минувшину, яка, здавалося, з часом лише яскравішала — зовсім не так, як сяє, віддаляючись, світило. Був ще один чоловік, ретельно поголений, у костюмі та при краватці, наче щойно з відповідальної зустрічі — його легко можна було сприйняти за важливого чиновника або й депутата. Третій, молодший від них, майже студент. І сам студент (їх було кілька). Був, нарешті, доглянутий дідок, ледь згорблений, з ціпком; шамкотів, не підводячи голови, мовби шаноба до книжок не дозволяла випростатися, а може, під тягарем самих книжок, яких за своє довгеньке життя перечитав, либонь, тисячі — так зернята, досягнувши, змушують схилити голову сонях. Були й жінки.

— Я шукаю нову книжку Л. Б. Як?! Немає?! Ви її не видавали... А хто ж? Мені радили звернутися до Вас.

— От халепа! Моя донечка замовила, а в неї завтра уродина. Що ж мені робити?

Або:

— Мій син сказав без Л. Б. додому не вертатися. Він вірить тільки цьому автору, а Ви побачили б, яка в нього бібліотека — перечитав усе до останньої палітурки: класики, яким по сто-двісті років, випробувані часом і мільйонами читачів, наче те вино з Мукачева. Аж ні.

Декотрі торговці знизували плечима, декотрі переймалися, так він хвилювався, бо що-що, а хвилювався він таки непідробно, як актор, що ввійшов у роль, злившись на півтори-дві години з персонажем.

— Я знаю, Ви уклали угоду з Л. Б. Я хотів би її у Вас перекупити, — той, кому він це казав, не здатний був ні ствердити, ні спростувати.

— Мабуть, я помилився. Як шкода, — добивав він вибачливо, по-філософськи співчутливо, покидаючи нещасного, який нагадував карикатуру на самого себе: вирячені очі, відвисла щелепа. Та все ж він пробачав тим, кого баламутив. І собі.

Так, угода... Прийшовши додому, скидав окуляри, що, надаючи йому інтелігентнішого, ніж насправді, вигляду, робили його образ розпливчастим — принаймні таким, який годі запам'ятати, як і відкинути: невиразний, він назолисто нив і ятрив. Всі його спільники були тут, мовби мешкали разом із ним на крихітному просторі, нічим його не сковуючи, а навпаки, даючи товариство: костюм і краватка, ціпок дідка, який не підводив голови, аксесуари жінки.

Іноді він переодягався, навіть не покидаючи форуму. Громадський туалет став місцем перетворення, куди заходив один чоловік, а виходив інший, а раз з'явилася дама, а ще іншого разу з жіночого вийшов чоловік, від чого зчинився переполох. І він, який довго прововтузився, так що до виходку утворилася черга, став обачнішим, хоча повністю відмовитися не зміг — між прихильників творчості Л. Б. без того переважали чоловіки.

Але й інші, які не були ним, запитували тепер про Л. Б., а під закриття форуму в повітрі панувала тиранія одного автора — Л. Б., про якого всі гомоніли: хто мав за приятеля, хто казав, що він чудна людина, як, зрештою, всі митці; хтось стверджував, що Л. Б. живе на селі, куди перебрався, відмовившись від благ цивілізації,

від телефону й електрики, а хтось — у місті, бо лише там, де вирує життя, Л. Б. може посправжньому вершити; одні дивувалися, який зрілий автор, цей молодий Л. Б., інші натякали на його скрутне дитинство, сперечаючись за портрет його батька і матері, а може і поготів не рідного батька, а лихого тирана-вітчима; знайшовся критик, який із прицмокуванням розводився про багатющий образний світ Л. Б., а яке речення — наче відшліфований діамант, де все на своєму місці і жодної зайвої літери.

— Л. Б., це я вам кажу, архітектор. Якщо ви витягнете цеглину з будинку — будь-якого, найвідомішого, епохального, нічого не станеться. Щойнайбільше ви спотворите фасад, чим усе й вичерпається — таким собі косметичним ганґжем. Спробуйте, одначе, висмикнути цеглину зі світобудови, якою є його твори, і ця краса, ця неймовірна колосальність моментально завалиться, перетворившись на відпадки і порох. Ось у чому істинний геній!

Перероблений на есей відгук цього критика, який не проминав нагоди, щоб не похизуватися своїм порівнянням, мовби змагаючись із самим Л. Б., якого потайки прагнув доскочити, ввійшов до збірки «Десять найавторитетніших критиків про десятьох найвідоміших письменників сучасності», що, ще не з'явившись, уже неабияк нашуміла.

Отак патякали, не завважуючи, що всього цього вистачило би на п'ятсот людей. Отетерів, прочитавши в бульварному таблоїді розлоге інтерв'ю «Моє життя з Л. Б.», з якого вимальовувався образ Л. Б.-коханця, доволі симпатичний.

Спершу він насолоджувався своїм творінням, згодом, побачивши, як дітище вислизає з рук, вирішив не зволікати. Насамперед потурбувався, аби місцевий осередок культури висунув Л. Б. на здобуття престижної премії, відтак — щоби цю премію Л. Б. було присуджено. На церемонії її отримання він виголосив подячне слово Л. Б., одночасно вибачившись від його імені.

А далі? Далі був крок наступний...

— Так, Ви можете привітати мене, — кивнув він до свого візаві, в якого, як і в нього, одна щока була вже ретельно виголена, а друга — в білому шумовинні.

І було з чим! Хоча й мав диплом і мова була з тих, що їх звать світовими, волів спілкуватися через перекладача. Обговорення деталей угоди він перетворив на невимушену балачку, намагаючись справити враження ненабридливого, шармантного (в жодному разі не запобігливого) літературного агента. Доки отак бесідували, він відчув, що його співрозмовниця, ще не висохло під угодою на видання творів — написаних і тих, що постануть у майбутньому, — вже полюбила письменника, неперевершеного Л. Б., мов рідного брата, а може, й сильніше, і зробить усе від неї залежне для успіху його творів у себе на батьківщині, де про Л. Б. ще мало що чували.

Мав щось у собі, що викликало прихильність передусім жінок — можливо, отой крихітний, недоладний, немовлятковий рот. Апельсини, квитки, диплом, ратуша, форум — наче щаблі драбини, що вели його до полиці з пам'ятною книжечкою. І він, як умів, реконструював

її, писав, творив — своїм життям. Хай там що, розголос, якого вона сподобилася, промовляв сам за себе. Так росла його зоря і слава і не було їй чому згасати.

Пам'ятник

Кіндрат Дем'янович Лопух був державним службовцем дванадцятого рангу шостої категорії та... письменником. Автором мало кому відомих творів, що, однак, здобували премії — переважно місцеві, поміж яких було кілька престижніших, як ото в колекції марок трапляються дві-три цінніші.

Кіндрат Дем'янович, як висловилося про нього місцеве видання, — «багатогранної вдачі» (зблизька завше видніше те, чого з відстані так не побачиш). А ще про нього було написано буквально таке: «Наш співрозмовник — непересічна, можна сміливо сказати, видатна особистість».

Що ж, для газети він — співрозмовник, у нашому оповіданні — герой, і тільки той, хто живе у глибокій, глухій, як забур'янене довкілля, провінції, спроможний збагнути сенс отого власкорівського, що для стороннього сприйняття, наче зайва кома в реченні, «сміливо»: аби назвати в глушині кого-небудь видатною особистістю, потрібно часом неабиякої відваги.

Я й досі зберігаю вирізок. За час, який вона в мене, разом із вижовклістю їй додалося чогось,

що в'яже мене з нею, якийсь своєрідний шарм, що виповнює прихильністю, симпатією. А ще вона потверджує, що Кіндрат Дем'янович Лопух — наш сучасник, який живе, працює і творить поміж нас. Це вона спонукала мене уважніше придивитися до життя людини, охрещеної, ще як вона нічого не тямилася, а світ перед її поглядом розпливався невиразними окресами стін, людей, предметів, Кіндратом — тепер рідкісним, колись, одначе, стриванішим і навіть доволі поширеним ім'ям.

Я не можу похвалитися, що знаю про нього більше, ніж можна почерпнути з довідника «Хто є хто. Наші славетні краяни», який потрапив до моїх рук, коли я почав цікавитися його біографією. Так я склав уявлення про його кар'єру і сімейний стан. У довіднику людське життя скидається оманливим чином на драбинку, що веде — щаблина за щаблиною — вгору, до нових висот і значніших, ніж попередні, звершень.

Звідти я довідався, що Кіндрата Дем'яновича Лопуха було нагороджено грамотою «за важливий внесок», про яку повідомлялося як про неабияку відзнаку, наче про орден. Опублікований у районній друкарні томик імітував солідніші видання такого штибу, мовби заповзявшись порятувати діячів, загублених на провінції, а через них і саму провінцію — загублену і розгублену. Де життя, силкуючись встигати за ритмом великих центрів, в яких снуються ідеї, диктується мода і приймаються рішення, набуває кумедних, подекуди трагікомічних форм.

Не зміг би я й запропонувати якіснішої, ні поготів якої-небудь інакшої світлини, ніж уміщена на

двадцять третій сторінці, з якої на мене дивиться чоловік середніх років з незначними залисинами, ретельно виголеною бородою, щоками й носом, що аж лисніють, і помірної довжини вусиками, що обабіч злегка закручуються під нижню губу, як ото дитині затікає випитий сік. Ні фотографій його шкільної юності, ні дитинства в родинному колі побачити мені так і не пощастило.

Я міг би, звісно, зустрітися з ним. Я так і вчинив, видавши себе за прохача, — моя заява на вигадане прізвище і фальшиву адресу десь бродить чиновницькими кабінетами, а може, її вже розглянуто, до того ж позитивно. Не пригадую, що я в ній просив — здається, заасфальтувати ями, оминаючи які, вантажівки обшурують будинковий мур, що, не витримавши струсів, дав оце нову тріщину. Не думаю, що моя вигадка надто легковажна — досить пройтися містом, аби побачити практично на кожній вулиці розбиті дороги та будинки, що терміново потребують ремонту.

Я приїхав сюди о восьмій тридцять — із розрахунку повештатися і встигнути бути прийнятим. Для мене, який близько дев'ятої щойно прокидається, це було неабищо. Того ранку мене вперше за багато років розбуркало дзеленчання будильника, який, мовби здогадуючись, що я зараз перевернуся на інший бік і далі спатиму, домагався свого з наполегливістю, якої часто бракує людині для досягнення поставленої перед нею мети. Моєю метою була подорож до містечка, де чоловік, який мене зацікавив, обіймав посаду керівника районного управління, на якій,

наскільки мені відомо, перебуває досі. Я хотів побачитися з ним, який ще не був моїм героєм, проте вже тоді я відчув продуктивність його образу.

Допитливість окрилювала більше, ніж випита кава, так що я завчасу опинився на майдані перед приміським залізничним вокзалом, звідки, як альтернатива електричкам, вирушали врізнобіч, напустивши чорнуватого диму, автобуси, перевагою яких було те, що вони могли доправити майже скрізь, куди не сягали сталеві рейки. Пороззиравшись сюди-туди, я прочитав на таблиці під лобовим склом одного з таких засобів назву потрібного мені напрямку.

У салоні, де фіранки на вікнах створювали приємні сутінки, мовби запрошуючи продовжити допіру перерваний сон, було кілька вільних місць, одне з яких я зайняв, а по декількох хвилинах було зайнято решту. Останнім, докуривши цигарку і розтерши підошвою недопалок, зайшов водій. Під весільні мелодії, однаковою мірою прості та хвацькі, почалася подорож.

Сидіння, перегороди і дах порипували, швидше і швидше, так що врешті годі було б сказати, звідки те гойдання і підкидання — від музики, під ритм якої мовби прагнула достосуватися побувала в бувальцях конструкція з двигуном внутрішнього згорання і кустарним тюнінгом, чи від шляхового покриття, знікудишнілого після тривалої зими.

Відхиливши фіранку, я вдивлявся у краєвиди — в міські квартали з висотними будинками, що пропливали повз шибку і там, де були найвищими, несподівано обривалися над краєм пустирища,

мов урвища, — прекрасної, неторкнутої природи з дібровками і чагарниками, куди мешканці прилеглої забудови скидали сміття. Далі лежали села, де вже не було селян, а на місці їхніх хатин спиналися фасади заміських віл. Давно вже я не подорожував таким-от чином, і хоча маршрутка затрималася в дорозі на двадцять хвилин довше, ніж обіцяно графіком, я незчувся, як ми прибули.

Містечко — районний центр, один із тих, що так і не спромоглися стати галасливими полісами, наче були шкiцями, відкинутими з якихось причин проектами великих поселень, гомінких метрополій, що колись постали з таких самих, як вони, осередків. І хоча їм не судилося перетворитися на щось значніше, вони несли в собі знехтувану ідею, гризоту нездійсненого задуму, що давалася взнаки не інакшим чином, як доглибною надією, що одного дня все докорінно зміниться: у глухій провінції процвітає, наче бур'ян, наївне уявлення про справедливість. Вони бачили себе бутонами — не тими, що приречені всохнути, не розцвівши, а такими, з яких у майбутньому, хай набагато пізніше, ніж волілось би, неодмінно вибуває пишна, на подив *urbī et orbī* квітка. Жадаючи цього майбутнього, вони вовтузилися в загумінковій буденності.

На вході до шинку, куди я зайшов попоїсти, бавилася айфоном, відволікаючись, аби провести поглядом корів — череду, що брела, нікуди не кваплячись, як саме місцеве життя, офіціантка. На в'їзді майоріла кока-кола, ніде не вражаючи так, як тут, на тлі приземкуватої забудови. Витрутивши традиційні напої, міцні й мутні, — принаймні з

рекламного щита, вона уособлювала причетність до великого світу. Пуми, джинси, фірмовий фартух із візерунками на народні мотиви — наче візитна картка. О цій порі я був єдиним відвідувачем. Я чув, як у кухні труть картоплю на замовлені мною деруни.

«Кіндрат Дем'янович Лопух, керівник управління». Наше спілкування тривало п'ять-сім хвилин, якщо моє спостереження за ним, його вивчення моєї заяви і кілька реплік з приводу неї, якими ми обмінялися, можна таким вважати. Авжеж, я міг назватися, усвідомлюючи, що моє прізвище сказало б украй небагато, і розповісти про справжню мету візиту, не певний, як він повівся би, — можливо, моєму візаві полестило би моє бажання описати його життя, але щось підказало мені зберегти інкогніто, і на тому ми розпрощалися. Я залишився для нього одним із численних відвідувачів, з якими він має справу щодня. Він для мене став живою людиною, чому не завадив масивний чиновницький стіл між нами.

Хай там що, а кілька епізодів, які не ввійшли ні в довідник, ні в біографічну довідку, що передувала газетному інтерв'ю, таки набігло. Не уневажнюючи і не змінюючи нічого, зазначеного про Кіндрата Дем'яновича Лопуха в офіційних джерелах, вони наповнюють стислі, сухі рядки, мов бордюги вином, життям — повнокровним, оптично вибільшеним. Та й навіть не біографія це, а невеличкий шкіц, штрихи до життя і творчості, скромний внесок, подяка чоловікові, який прийняв до розгляду мою заяву, завдяки чому

я зміг побачити і відчутти його зблизька. Так художник створює замальовки, доки з них постане відповідальніше полотно. Життя державного службовця і поета Кіндрата Дем'яновича Лопуха — маленький зліпок десятків, сотень, можливо, тисяч доль, що не нівелює їхньої неповторності.

Нащо все це? Передусім — із потреби віддати належне явищу, віддавна поширеному на наших теренах. Воно може претендувати на певну унікальність. Тому, що йому немає переводу, найкращий приклад — Кіндрат Дем'янович Лопух. Ось уже кілька сторіч земля, на якій бувають соняшник і кукурудза, гречка, пшениця й ріпак, породжує клас чиновників-митців, які римують і співають. Так було в Австрії, до якої тривалий час належав край, і в Росії, куди входила благословенна земля, крапельинкою якої означений край почувався, як ото рука, вухо чи голова — частинами тіла. І якщо про чиновників написано гори проникливих творів, то про поетів, що жевріють у чиновниках, нашкребеться хіба що дещиця скупих рядків. Їхні власні щоденники, сповнені сумніву і скарги, поховано між актів, звітів і циркулярів. Ревнива інституція, якій вони служили — коли тихо, коли голосніше, не відпускає їх навіть по смерті.

Вряди-годи вони вириваються із задушливих, дарма що оснащених кондиціонерами, кабінетів. Тоді їх видно на сцені якого-небудь регіонального, рідше — національного телемовника. Вони співають і пританцьовують, часто-густо в супроводі якого-небудь самодіяльного балету. Душевність,

із якою вони тримають мікрофон, примушує не зважати на відсутність слуху чи голосу — іноді того й того.

На свій копил Кіндрат Дем'янович Лопух був таким співаком, щоправда, його куплети виливалися на папір і він лише мріяв, що одного дня їх буде покладено на музику. Через свою вдачу він боявся сцени, студії, прожекторів, а водночас мріяв про більше, ніж випадало. Драматичний потенціал цієї невідповідності здатний був і дочасно спопелити, і штовхнути на непередбачуваний вчинок, схожий однаковою мірою на героїзм, безглуздя, нескромність і несмак.

Гвинтики і коліщатка машинерії, без яких вона вже наступного дня розсипалась би на порох, державні службовці, незалежно від рангу і категорії, потребують віддухвини, яку знаходять у мистецтві, переважно — віршописання. Їхне затиснене функцією та умебльованням ество проситься тьохкати, як соловейко. Зазвичай вони свідомі ними створеного, але іноді, задихаючись у своїх обов'язках і посадах, заблоковані масивними столами і паперовими стосами, що знущальним чином мавпують довколишній гористий ландшафт, вони раптом, як рибина води, прагнуть визнання — того, чого так чи інак жадаємо всі ми.

Зміцнила мій намір відгукнутися про Кіндрата Дем'яновича Лопуха незгода з довідниками, що бгають універсум, яким є людина, у жменьку стандартних, банальних і хибних, дарма що вони здебільшого відповідають дійсності, фраз, які,

власне, нічого не кажуть, і з тихого протесту проти несправедливого ставлення до паперових видань, адже у виходку, куди я зазирнув, покидаючи шинок, газети, настромлені нерівними клаптями на іржавий цвях, виконували призначення туалетного паперу.

Вийшовши з адміністративної будівлі, я в єдиному в містечку кіоску зі скромним написом «ПРЕСА», де, попри газети та ілюстровані журнали, вибір яких був украй скупеньким, торгували дешевими іграшками, парфумами, батарейками, шнурівками до взуття, імпортними панчохами, придбав найновіший випуск того самого видання, що свого часу, не так уже й давно, помістило інтерв'ю з Кіндратом Дем'яновичем Лопухом. Цього разу не було ні нової розмови, ні чого-небудь іншого, що змогло би потамувати мою цікавість чи ще дужче її розбуркати.

Газету я встиг перечитати, чекаючи на маршрутку, щоби вирушити назад, завершивши таким чином невеличку, тривалістю один день мандрівку спогляданням красвидів — тепер уже з протилежного боку, що був наче віддзеркаленням того, який я бачив на шляху сюди: такі самі гайочки, придорожні чагарники і... сміття, сміття, сміття.

Газета, що належала райадміністрації, в якій працював наш герой, з'являлася двічі на тиждень — у вівторок і п'ятницю. Може, її видавали би й частіше, якби не брак коштів і... подій. Не мала вона і своєї інтернет-версії, якою можуть похизуватися більшість періодичних видань, декотрі з яких упродовж останніх років

повністю перебралися в мережу, надавши перевагу віртуальному просторові над целюлозовим.

Довідник «Хто є хто. Наші славетні краяни» витримав два видання, друге датоване двома роками пізніше від першого, «виправлене і доповнене». Що в ньому виправленого і доповненого, я щоб так аж ретельно не вивчав, мене, як легко здогадатися, цікавила передусім інформація про Кіндрата Дем'яновича Лопуха, решту персоналій я гортав радше знічев'я і трохи для порівняння, розширюючи, утверджуючи, подекуди ж спростовуючи свої, як кажуть філософи, перед-уявлення.

Отож, жодних доповнень я не знайшов — за два роки, що збігли, відколи побачило світ перше видання, нічого в житті Кіндрата Дем'яновича не змінилося, принаймні нічого такого, що його варто було би внести в довідник. Воно й за більше років у людини, особливо якщо вона — держслужбовець, мало що змінюється. Зате було одне виправлення — ще й яке! Геть збивши мене з пантелику...

З усього, що назбиралося, склався образ Кіндрата Дем'яновича Лопуха, який я спробував витримати якнайближчим до дійсності, тільки де-не-де вкolorитивши, адже художній твір від довідникової статті відрізняється приблизно так, як голограма від двовимірного зображення. Єдине, від чого я утримався, — оцінювати, хай би яким чином, написані в різні періоди вірші — з поваги до Кіндрата Дем'яновича і не меншої — до поезії, тим паче, що й сам колись не уник впливу цієї делікатної — сфери? субстанції? — і навіть,

поряд із безугавним читанням, яке тамувало спрагу, скомпонував кілька верлібрів — відкритих, світлих, юнацьких: є відчуття, що виламуються з катренів.

То був час, коли я переживав велике кохання і поезія стала мені, схильному до прозового, якщо так можна сказати, сприйняття світу, в неоціненній пригоді. Вутлий човник, крихітна шлюпка, в якій я здолав пороги і водоспади, заки отримав місце на пароплаві прози, як ото водиться, коли круті віражі вже позаду, а попереду — тихе плесо.

Здавалося, не далі як учора він був Кіндратом, сьогодні ж — Кіндрат Дем'янович Лопух, до якого потрапляють, обережно постукавши і боязко натискаючи клямку — щойно по тому, як він озветься владним, наскільки це йому щастить, і дещо глухуватим голосом.

Кіндрат Дем'янович... До нього проникаються повагою. Існують ім'я та по батькові, наче створені, аби їхній щасливчик-носій обіймав яку-небудь відповідальну посаду. З цього приводу Кіндрат Дем'янович тайкома почитував «Номенологію», репринт датованого якимось там тисяча дев'ятсот передвоєнним (ще перед першою світовою) роком підручника, в передмові до якого зазначалося, що «як хіромантія розпізнає майбутнє людини в лініях її долоні, так номенологія являє його, розшифровуючи ім'я».

Книжку Кіндрат Дем'янович Лопух тримав у верхній шухляді робочого столу. Там він її й читав, не виймаючи. У перервах між відвідувачами він висував шухляду, а почувши, що його турбують, хутко засував назад, не бажаючи бути заскоченим

за цим заняттям. Бувало, він відгукувався на зовнішній стук не відразу, з більшим або меншим запізненням, як у двері домагалися втретє або й учетверте, наче примушував своїх прохачів чекати, демонструючи зайнятість справами нагальнішими. Ставалося це тоді, коли він надто захоплювався, — зовсім не через зверхність, яку йому, втім, приписували.

Ховав він свою таємницю однаково ретельно і від відвідувачів, і від секретарок, яких у нього було дві, а ще — працівники очолюваного ним управління. Фліртував Кіндрат Дем'янович Лопух з обома, намагаючись робити це так, аби жодна не запідозрила його неслужбових взаємин з іншою, тоді як вони блискуче доповнювали одна одну.

Кіндрат Дем'янович Лопух був єдиним керівником управління в районі, області, а може в усій країні, який за п'ятнадцять років перебування на посаді жодного разу не висловив невдоволення своїми помічницями: коли не встигала з обов'язками одна, поруч була інша.

Далі тих самих жартів, поширених між людьми, які добре знаються, посмішок, які означали дещо більше, ніж звичайну люб'язність, дружніх пощипувань, що випадали різним частинам тіла, одначе найбільше їх відчували на собі сідниці, і декольте, коли глибшого, коли не такого цікавого, взаємини не сягали. На день жінки — по найбарвистішому букетові, на уродини — по шикарному подарункові, наприкінці року — премія. На добрі справи, оті вияви уважності, на яких тримаються міжлюдські взаємини, Кіндрат

Дем'янович Лопух не шкодував коштів, тим паче бюджетних.

Його стосунки ніколи не виходили за рамки звичаєних правил, не вписаних, щоправда, в офіційний кодекс державного службовця. Коли ж вони вихлюпнулися, як річка з берегів, то й те відбулось у сні. Мовби провістивши серію жахливих, спокусливих, схожих на гарячкові мигтіння кошмарів, що впали на Кіндрата Дем'яновича Лопуха неждано й негадано...

У тому сні Кіндрат Дем'янович опинився в ліжку з обома своїми, як він їх фамільярно називав, дівчатами, дарма що обидві були ніяк не юного віку, а одна — його перевесниця. Хоча вони лежали в костюмах, так добре йому знайомих, та й зверталися не інакше, як на ім'я та по батькові, Кіндрат Дем'янович, прокинувшись, сполошився. Біля нього розмірено дихала в невіданні його жінка. Кіндрат Дем'янович увімкнув і посвітив на обличчя блаженно сплячої нічною лампою, перевпевнюючись, що це таки вона, зазирнув під ліжку, в розхвильованості відцерував уздовж і впоперек помешкання і до світанку вже не зміг склепити очей.

Якби хтось натякнув йому про таке ввечері, він лише посміявся би. Сон заскочив його, як грім ясенний, як тоді, в дитинстві, коли прошкував через поле, а вгорі раптом зблиснуло і він припав до стерні, чуючи калатання власного серця, захлескуване громовими перекоатами — спершу десь далеко, потім ближче та ближче.

Він ліг, як завше, о десятій; властиво, вони вкладалися одночасно, його жінка і він. Якийсь час

лежали, дивлячись одне на одного, тоді він закидав ногу на її вигнуте, мов дуга лука, стегно, бо тільки так міг заснути.

За сніданком він дещо відволікся відбивною, яку вона йому щоранку смажила, — свіженькою, в рум'яному козушку, і вчасно стримався, щоб не бовкнути про нічну пригоду, коли та знову набігла, як хвиля на берег. Зазвичай жінка була тією, котра охоче розбалакувала про свої сновидіння, роздмухуючи окремі до розмірів віщих, тоді як він їв, слухав, кивав, після чого підводився, кидав зіжмакану серветку, витерши рота, на таріль і полишав оселю.

Раптом її сни по-справжньому віщі і його жінка — Кассандра, здатна вгадувати майбутнє? А що, як вона бачить його, свого чоловіка, наскрізь? Така думка видалася йому, хоч і вважав себе взірцевим сім'янином (у характеристиці на нього так і писалося), нестерпною. Адже мусить бути бодай якась крихітна, хай завбільшки з мізинець сфера, недоступна для сторонньої, навіть найріднішої людини.

На роботі до Кіндрата Дем'яновича вернулася прикоськана сторожкість. Зі своїми помічницями, що були йому, мов казкові феї, Кіндрат Дем'янович повівся обережно, з тактом і дистанцією, наче побачив їх уперше. Оскільки це було не так, від раптової зміни повіяло холодком, мовби не він, Кіндрат Дем'янович, мав сновидіння, а вони провинилися, з'явившись до нього серед ночі, коли він спав, що було незкраща, ніж увійти, не постукавши, до кабінету, чого ні одна, ні інша собі не дозволили б.

Прискіпливо, одначе так, щоб не помітили, він вивчав їх, зважуючи, що їм відомо, і йому здавалося, що їм відомо більше, ніж хотів би. Моментами він не був певний, чи не втнули вони йому фокуса, таки побувавши в його пенатах, коли спав, і зникнувши швидше, ніж прочумався. Адже рано чи пізно настає мить, коли керівник опиняється в ліжку із секретаркою (а в нього їх дві), переступаючи поріг того зближення, яке вдихає нову енергію в маховики й коліщатка бюрократичної машини, за своєю природою схильної до меланхолії, нудьги і застою.

У дні, коли Кіндрат Дем'янович був не в гуморі, з ним обходилися, наче з горням, що зараз розіб'ється. Проте позитивна вдача, природна радість до життя брали гору, і ось він уже знову був тим Кіндратом Дем'яновичем Лопухом, якого знали й шанували, — простим, веселим, безпосереднім, якщо й грубуватим, то не з лихого наміру, а від неотесаності, бо манери шліфуються не за день і не за два. Деяка вайлуватість робила його привабливішим, безпосереднішим, правдивішим, ніж спромоглася би відособлена витонченість, зверхня й корислива, для якої милосердя і співчуття — маніпуляція, що ставить того, до кого її виявлено, в залежність, подібно до павука, якби той, перш ніж з'їсти, взявся шкодувати свою жертву, що заплуталася в напнутій ним павутині.

Кіндрат Дем'янович таким не був. Його найголовнішим козирем, що спрацьовував без його відома, були безпосередність, щирість, імпульс, за яким бігла думка — розхристана, як батько, що

не встигає за малечею. Брав він не більше, ніж давали, і за всі роки жодного разу нічого ні в кого не вимагав, а не раз відмовлявся від грошових винагород, приймаючи хіба плесканку сиру, слоїк домашньої сметани, десяток свіжих, іще теплих яєць, вряди-годи курку. Якимось жалісливо стискалося серце, і він не міг переступити через себе. Селянки, всохлі та згорблені бабусі в хустинах, нагадували йому матір, чоловіки, що ніяково бгали в руках кашкети, — батька, якого втратив, коли найдужче потребував. Різницю, якої бракувало, докладав зі своєї зарплати, компенсуючи преміями, про що не здогадувалися ні жінка, ні зверхники, — останні отримували від нього своє вчасно і в повному обсязі. Не жив Кіндрат Дем'янович на всю губу, перевагами свого ремесла користувався непослідовно, пільгами — домірно.

Випивши одне-два яйця, Кіндрат Дем'янович виходив на всіяне маками та волошками поле і, переконавшись, що поблизу нікого немає, співав популярних пісень і рецитував власні вірші, що часто-густо в тім рецитованні щойно народжувалися, а іноді в пориві зривав букетики польових квітів для секретарок, зворушуючи їх до сліз, після чого вони ставали ще відданішими і терплячішими, мов жінки, вділені, щоправда, не шлюбною угодою, а згідно із службовим контрактом.

Досить було звернути на сусідню вулицю і прогулятися нею до кінця, проминувши десяток-другий садибок, як він опинявся на природі — незайманій і, принаймні в тому місці,

яке вподобав, не засміченій. Така близькість надавала найскромнішому містечкові величезної, неоціненної переваги над великим містом, яким Кіндрат Дем'янович одного разу блукав (та й не одного разу). Йшов, а потім, захекуючись, біг нескінченною вулицею, кожна з яких нічим не відрізнялася від іншої, вздовж багатоповерхівок, що виглядали йому хмарочосами, за якими не видно було неба, тротуарами, на яких не росло жодного дерева й жодна травинка не пробивалася з-під бетонного покриття. Якоїсь миті він відчув себе в пастці, якою бігтиме вже до останніх днів, і клубок стиснув горло, що більше не побачить рідних — ні рідних йому людей, ні не менш рідних волошок і маків, ані пса, що заходився гаркотом.

То був справжній кошмар, і Кіндрат Дем'янович хотів би, щоб побачене виявилось сном — кепським, гнітючим, однак у будь-якому разі таким, з якого прокидаються, як він сам прокидався, вертаючись до райцентру — достатньо великого, щоб почуватися в місті, й одночасно такого, що був частинкою природи, невеличким дивом, нею народженим.

Сквер, на який урешті натрапив, нагадав йому, розбитому й загнаному, спокусливе марево — з тих, що ввижаються загубленцям у пустелях. Він опустився, з'їхавши спиною в піджаку по корі, мовби не вірячи, що дерево — не фатаморґана, і, приголомшений, мало не забув портфеля з документами і купленими для жінки панчохами, які, зрештою, можна було отримати в містечковому кіоску.

Маленькі містечка мають більше, ніж лише ця, перевага. Живучи у двоповерхівці, у квартирці, яка нічим не відрізнялася від міських осель, Кіндрат Дем'янович прокидався з півнячим кукуріканням. З робочого місця чув, як мукають корови і кричуть качки. Оце череда йде вдруге на пасовисько, а ось місцеве птаство, наплававшись, чалапає з потічка. Вони були ідеальним годинником, за яким звиряв дзигарі на стіні свого кабінету. А не раз, бувало, влетить, заворожуючи бринінням, джміль. Наснажений «Номенологією», Кіндрат Дем'янович Лопух уявляв себе реформатором, який визволив людство з відчуження й анонімності, повернувши йому втіху простих стосунків — з природою і подібними до себе.

«Дивні люди. Набудують вольєрів і марудяться», — міркував Кіндрат Дем'янович Лопух, забуваючи, що мешкав у нічим не кращих умовах, які любив, бо тільки вдома почувався посправжньому вільно: ходив у трусах, міг розлягтися, коли заманеться, на дивані, а недільного пообіддя кілька хвилин похропти — нагоди, яких бракувало на роботі, де посада і ранг обумовлювали незначну площу, скупу обставу та костюм, щотижня відпарюваний у місцях, де найбільше м'явся.

Попервах нашому герою здавалося, що не витримає восьмигодинного сидіння, доки потроху звик, втягнувся, вподобав. Кіндрат Дем'янович скидав піджак, вішав його на спинку крісла, попускав краватку і закасував рукави, мовби лаштуючись боротися, а не розглядати папери. Бюрократична машина суцю дрібницю бгала в

гордіїв вузол — часто-густо заміцний, як на його повноваження. Наче ті плоди, що рясно вкривали землю під волоським горіхом, за що любив вересень — за прості, дрібні, невиканючені марнички, за які природа не правила нічого, нічогісінько. Він підбирав їх — абитак, знічев'я, для втіхи. Їх годі було розлушити. Воно й могло все виглядати по-іншому — наприклад, хто кого перетисне: якщо він, то відвідувач забирає заяву назад, якщо ж ляже його рука — то він, не зволікаючи, ставить підпис. Так було би безпосередніше і, мабуть, чесніше.

Найбільше, що він міг дати, — чиновницьке благословення, після чого заява з його прихильною резолюцією щойно починала мандри коридорами й кабінетами щоразу вищих інстанцій, — аж до тих, де, на відміну від приміщення, в якому працював, стояли величезні дивани, оправлені не тканиною, як у нього вдома, а шкірзамінником чи й справжньою шкірою: чорною, як воронове крило, або кремовою, що нагадувала легко зварене згущене молоко, яке в дитинстві поглинав прямцем із бляшанки, ще теплим.

О так, Кіндрат Дем'янович знав життя, а скільки спізнав... А як любив перемашені таким молоком вафлі: білі, червоні, зелені — понад усе. Без них не обходилося жодне весілля, жодне свято. Вони були квінтесенцією світу, в якому народився, працював, відпочивав. І розумів його. Відкушував, наче творив поезію: по-ліричному, невимушено, без поспіху. Бо й саме містечкове життя нікуди не квапиться. І боронь Боже, хтось перебив би йому насолоду. І все було би добре.

Але ось він у товаристві двох жінок іде містом. Іде — не те слово. Його руки — довші, ніж звикле, ковзають на пишні груди, теплі, стиглі, спрагли пестощів, намагаючись звільнити їх з ув'язнення, і сам він видається собі більшим — у всіх розуміннях: більшим на зріст і важливішим за значенням, значущішим. Мовби на підтвердження цього підскакують його ноги — то одна підлетить угору, то інша. Він не знає, звідки в нього ця акробатика, що нагадує то карате, то канкан. Ця легкість, з якою рухаються його кінцівки, мовби відділившись від нього... Одне певне — йому весело. Його супутницям теж. Таких кобін — пошукай не знайдеш. Якщо уявити життя вулицею, з такими він протанцював би до останньої хатини, за якою вже нічого більше немає.

З його наближенням мешканці, не до вечерявши, покидають веранди; зачиняються вікна і рипить засув. Шугає, підібгавши хвоста, до найближчого підворіття пес, нічний і нічий у місті, де все комусь належить: щось мешканцям, щось громаді, решта — урядові в далекій столиці. Кіндрат Дем'янович Лопух — посланець, потрібний агент. Представник уряду, житель міста, речник громади.

— Кіндрате Дем'яновичу, куди Ви? — звертається одна з жінок до його руки, що, забувши мету, збивається на манівці.

Звідки їм відомо, як його на ім'я та по батькові? Жодна з них — не його жінка. І що ще гірше — не його секретарка. І вже що найгірше — жодної з двох жінок він не знає, ніколи не бачив, ніде не знайомився. Він навіть не сказав би, як їх звати:

ні одну, ні іншу. Незважаючи на це, він поводить ся з ними, наче з найкращими приятельками. Мов із сестрами. Чи коханками. Йому байдуже. Тому, хто западає у стан легкості, подібному до невагомості, все фіолетово.

— Мотре Радивилівно, — звертається він до тієї, яка ліворуч. Йому подобається ім'я Мотря, і коли він проказує його, щасливиця тієї миті саме так називається.

— Феофаніє Звениславівно, — обертається в бік протилежний. Чує, як калатають невидимі дзвіночки: дзінь-дзень, дзінь-дзень. Достоту так дзвенить слава — спершу тихо, а потім гучніше й гучніше.

За мить вони називаються вже по-іншому. Потім Мотря стає Феофанією, а Феофанія — Мотрею, наче вони помінялись місцями: не імена, а жінки — жінки-імена. Коли — він і незчувся. Йому не треба нічого винаходити, імена самі наворачтаються на язик. І то до такої міри влучні, що йому кожного разу здається, наче тільки так ця жінка і може називатися. А ця — лише так. Хоч як нарече їх, його супутниці умлівіч відгукуються. Сміються і кокетують. Як одаліски біля султана, з яким, щоправда, його пращури воювали. Його сучасники описують, як це було. Тоді як одні описують, інші засмагають на сонячних пляжах Туреччини, Ол Інклюзів, з великої літери. Він упевнений, що так по-англійськи називається курорт, куди чартерними рейсами, як ті журавлі, летять відпочивати його співвітчизники. І він, Кіндрат Дем'янович, полетів би. Але чиновник — не журавель.

Що в містечку всі його знають, йому неабияк лестить, щоправда, лише до того моменту, коли він прокидається. Бо він таки прокидається. Коли не сам, його вибуркує зі сну будильник. Або жінка, яка спросоння видається йому будильником, що нависає над ним, як ото тінь буває неспівмірно довшою, ніж той, хто її відкидає. Вона — його найправдивіша секретарка, зв'язана з ним небесними, набагато міцнішими за бюрократичні, узами. А ще — його будильник, кухарка, прибиральниця, мати і, зрештою, та, що в ліжку. На яку він може, коли захоче, закинути ногу.

Все, що тільки-но відбувалося, — сон. Бог створив ніч, аби спати. І ранок, щоби прокидатися. Деякі ранки — такі, в які Кіндрат Дем'янович волів би за краще, залізши глибше під ковдру, далі спати. Як оцього. Адже дійсність — не менш химерна, ніж сон. Зі сну можна прочуматися, з дійсності — ні. Вона захоплює, затягує, поглинає, мов чорторий. І Кіндрат Дем'янович, від якого залежали десятки, сотні людей і тисячі справ, мав одну вершительку над собою — дійсність.

А були часи, коли він був просто Кіндратом. Він багато чого віддавав би, щоби знову почути голос своєї матусі — оте, як вона завжди кликала його: «Кіндратку!» Іноді його бажання було таким жагучим, що йому вчувався її голос, і він розгублено озирався. А потім — гірничо-збагачувальний комбінат, в якому слово «збагачувальний» приваблювало його більше, ніж «гірничо». Гори були попереду, збоку, трохи далі. Ще далі, на іншому кінці світу, дислокувалася військова частина, в якій його муштрували розмовляти по-людському,

стріляти з автомата і ненавидіти своє прізвище, вигаркуване, мов найгірша лайка. Біль згас, а оце зараз знову нагадав про себе.

Коли одного прекрасного дня все летить шкереберть, це тільки здається, наче раптово, тоді як насправді такому дневі передусе чимало подій, що накладаються одна на одну, як документи в архівну папку. Він, Кіндрат Дем'янович, міг узяти потрібну і, наслинивши палець, гортати, з'ясовуючи будь-що, що його турбувало, відсвіжуючи і перевіряючи, а вдовільнивши цікавість, покласти назад. От тільки людське життя — не папка, тож епізоди, з яких складено оповідь, дають лише приблизне уявлення — не більше, ніж пригорща води про річку, хай вона лише струмок, як отой, що тече містечком Кіндрата Дем'яновича Лопуха. Малим він у ньому купався, ще й зараз, буває, сяде, попустить краватку, засукає штани, і, зануривши ноги, дивиться, як лине, омиваючи їх, течія. І він мовби знову народжений після такого прохолодно-приємного омовіння. Літа відгомоніли, а малий Кіндратко в ньому, Кіндратові Дем'яновичу Лопуху, не вмер. Було, вліпить дощисько, Кіндратко зірве найбільший лопух, накриється та біжить. Ще й зараз, коли забуде парасолю, Кіндрат Дем'янович Лопух рятується так від злив. Якби ж то таким чином можна було сховатися від усіх злив, без винятку, найпаче ж — метафоричних.

Та й не факт, що те, яке збоку може здатися початком падіння, таким є чи принаймні сприй-

мається тим, кого стосується. Кіндрат Дем'янович Лопух згадував мить, коли почав писати вірші. Вони полилися з нього — зненацька, без попередження, зовсім не так, як заходять до його кабінету. Лірика запопала його настільки раптово, що, не мавши наготові ні вільного аркуша, ні олівця, Кіндрат Дем'янович Лопух пописав заяву. Наче він — екстраординарний чиновник, який резолюції та коментарі висловлює у віршованій формі. Йому було так, ніби він летить, мов птах, кремезнуватий і з віком трохи опасистий. Як отой бузько, який, розправивши крила, лине у високості. Незрівнянне відчуття, яке поряд із римованими рядками нашептало йому, що він — поет. У цей шепіт Кіндрат Дем'янович Лопух вслухався зі змішаними, майже взаємозаперечними почуттями, з розгубленістю й теплом.

Зрештою, віршоскладання — все, що йому залишилося, коли в усьому іншому зазнав поразки, де просто дошкульної, а де нищівної. Про це можна було би розводитися детально, з любов'ю до предмета і до героя, а можна — стисло, взявши за приклад довідник «Хто є хто. Наші славетні країни» і на його, так би мовити, доповнення.

У такий спосіб, дуже недовго Кіндрат Дем'янович Лопух, який ніколи не захищав дисертації, побув доктором. Якийсь час біля входу до його кабінету висіла табличка «Кіндрат Дем'янович Лопух, керівник управління, доктор», наче розгляд клопотань і заяв був різновидом терапії. На захист Кіндрата Дем'яновича варто сказати, що він таки пробував скомпонувати щось, що, може, й нагадало би дисертаційне дослідження, і може,

Його спроба увінчалася б успіхом, якби йому якоїсь миті не здалося, що зараз здуріє. Він навіть відчув, як починає дуріти й відтоді сахався наукової праці, як заяць бубна.

На світло денне Кіндрата Дем'яновича Лопуха вивів кореспондент районної газети — диявол, як міль в одязі, завше ховається поруч. На огуду таких-от пописувачів доведеться зазначити, що своїм підходом вони підсікають багатогранність життя, яку нам, письменникам, доводиться опісля відреставровувати, що вкрай тяжко, адже громадську думку, що сприймає світ у чорних та білих тонах, уже сформовано. Ох, ця дивовижна схильність вважати все, що не є правдою, так-от якось одразу брехнею...

Кіндрат Дем'янович Лопух мусив обстоювати своє добре ім'я, бо заплямуватися легше, ніж очиститися. Хто-хто, а він знав це, не раз бачивши, як жінка силкується вивести з його піджака, сорочок, штанів плями, посаджені обідами поза домом, у товаристві колег і перевіряльників, коли з обласного центру, коли зі столиці, наче баришів, що їх Кіндрат Дем'янович ретельно відраховував і передавав вище, було не досить. Кожна людина бере себе в оборону — право, виписане в кодексах і конституціях.

Кіндрат Дем'янович спробував позбавити газету фінансування, а коли не пощастило, почав обмовляти і всіляко утискати борзописця, засипав суди позовами. Оскільки жодний суд не зміг змусити спростувати істину, як таку собі компенсацію й було надруковано інтерв'ю з Кіндратом Дем'яновичем, яке стосувалося зовсім

іншої грані — його віршів. Так мудро і невимушено в невеличкому провінційному містечку, не доходячи до запеклих війн і протистоянь, здатне відбутися замирення.

Кіндратові Дем'яновичу Лопуху довелося зняти табличку, почепивши на її місце попередню, без доктора і з дешевшого — такого, як на решті кабінетів, металу, а з другого видання довідника «Хто є хто. Наші славетні країни» було вилучено відповідний рядок, чим було порушено бездоганність кар'єрної драбинки, мовби вона позбулась одного шабля.

Хай там що, Кіндрат Дем'янович використував найменшу нагоду, щоби поблажливо натякнути, хоча й досі все в ньому вирувало, що він таки кандидат — хоча й не уточнював яких — наук, проте не хотів зчиняти галасу, чого, мовляв, йому на його посаді робити не випадає — «якось воно не солідно», а з приводу бідолахи-журналіста, «засліпленого довгою гривнею», висловлював розуміння, мало не співчуття, наче той вже помер.

Зазнала фіаско і його спроба одворянитися — солодка і щемка казка, що луснула, наче мильна бульбашка. Кіндрат Дем'янович вирішив піти певним, документально вивіреном шляхом, як ото дім ставлять, зробивши підмурівок.

Дослідник родоводів, до якого звернувся Кіндрат Дем'янович, працював в обласному архіві, був знаним фахівцем і вже не одному став у пригоді. До його послуг вдавалися всі, хто хотів знайти своє коріння, що раптом стало модою, мало не пошестю. Воно й зрозуміло: хто не

знає свого роду, той, як оте перекотиполе. І він, Кіндрат Дем'янович Лопух, також хотів, тільки щоб обов'язково аристократичне, незменше за барона. «Барон Кіндрат Дем'янович Лопух!» — і ось він, обвішаний відзнаками, найбільша з-поміж яких — золота медаль на срібному ланцюжку, входить попідруч із жінкою, врочисто і повагом, як належить справжньому аристократові. Грає, зустрічаючи його, музика; яка вже — не має значення.

Доки тривали пошуки, Кіндрат Дем'янович Лопух утовкмачив собі, що справді шляхетного коліна, якщо ж це годі буде підтвердити, ладен був змінити прізвище і навіть радився з цього приводу зі своїм стриєм, рідним братом покійного батька. Всю нележку, але полюбовну, як то водиться між родичами, розмову відтворювати немає сенсу, її квінтесенцією стали дядькові слова:

— Ми споконвіку були Лопухами. Твій дідо був Лопух, твій батько — Лопух, і я, твій стрийко, — Лопух. А ти хочеш зректися... Нас і себе.

Дослідник родоводів шукав, Кіндрат Дем'янович Лопух нетерпеливився. Що довше тривали пошуки, то глибше проникався наш герой упевненістю у своєму аристократичному походженні, що поступово прибрала рис віри. Кіндрат Дем'янович Лопух дивувався, чому до нього не звертаються «пане барон», і зробив якось у цьому зв'язку зауваження. Його віра в щасливу зірку настільки зміцніла, що йому ввижалася на стіні його робочого кабінету виконана кучерявим стилем грамота, якою його прапрапрадідові було подаровано дворянство. Можна уявити, як

приголомшила його звістка, що нічого знайти не поталанило — ні найменшої зачіпки.

Тривалий час Кіндрат Дем'янович Лопух ходив розчавлений. У цьому стані, як то буває в момент найнестерпнішого падіння, він позаздрив качкам, що верталися від струмка, і вони, мовби зрозумівши його, дали йому снагу. Хапаючись за останню соломинку, Кіндрат Дем'янович Лопух замовив геральдистові — представникові ремесла, що раптом знову стало в пошані, родинний герб, та ще й такий, який нічим не поступався би князівським і королівським: хоча він і не аристократ, зате кожна людина має право на свій приватний символ. Але й від цього його починання, яке, було, знову його окрило, в шухляді залишився лише ескіз — лопух, почикрижений, мовби його посікла міль, літерами «К», «Д» і «Л», що їх оповили дві звивисті лінії, мов змії Лаокоона та його синів.

Можна було би запитати, навіщо йому все це, який мав сім'ю, працю, помірну владу і сяку-таку шану? Кіндрат Дем'янович Лопух і сам не пояснив би. Як і того, чому такий самий керівник управління, як він, тільки області, який також ніколи не писав дисертації, має диплом — усе, як годиться, з гербовою печаткою. Що молодший за нього начальник із сусіднього району, який ще вчора пас, як він, корів, сьогодні — шляхетного походження, з якогось знаного графського роду, що нібито підтверджено архівними документами, і не відомо, як до нього звертатися: просто «пане», чи «пане граф», чи якимось інакше — «Ваша світлосте».

Здавалося, через ніч уся чиновницька братія, ця камарилья хапуг, поставала академіками в Києві та Нью-Йорку, Саксонії та Парижі, баронами, засновниками інститутів, спілок, напрямків, і тільки він, Кіндрат Дем'янович, упіймав облизня. Мов на лихо, його замуляло, що одружився не з тією, з якою хотів. Утім, якби начальник відділу кадрів, який ретельно вивчає біографії та ще скрупульозніше — найнезначніші до них виправлення, зажадав уточнення, з якою він в такому разі захотів би і чому, зрештою, якщо хотів, не побрався, Кіндрат Дем'янович не спромігся би на відповідь. Та й ніхто не запитав би його, бо особовий анкета-листок такого не передбачає — нічого над те, що є та було.

А було всіяке. Увертюрою до «жіночих снів», отих нічних стрибань у гречку, тоді як поруч нишком лежала жінка, з якої час не стер ні колишньої вроди, ні темпераменту, стали корпоративні заботи, в яких Кіндрат Дем'янович Лопух змушений був брати участь, — з голими юнаками, переважно студентами, що, живучи по гуртожитках, приїхали на навчання з ближчих і віддаленіших сіл та містечок, але й неповнолітніми. Розвага фільмувалася на мобільники, і Кіндрат Дем'янович Лопух, який і так потерпав, бо не його воно те було, боявся, що таким чином збирається компромат, який у разі чогось буде обернено проти нього. Адже воно завше так: з великих цабе, мов із качки вода. Коли підводить велетенський механізм, винним визнають не ваду конструкції, а гвинтик.

Раз чи й двічі після таких гульбищ, пиятик, де навіть горілка була «Чиновницька», і страхів його

схопило серце. Жінка була віддана йому, як колись, а може й дужче, спрагла знаків уваги і пестошів — тих шалених кохань, після яких обоє умиротворено засинали, мовби наново народжуючись на світ. Сімейне життя видавалося йому справжнісінькою ідилією, втраченим раєм. Та чи був він, той день, який тривав би, не знаючи ночі?

Психолог, мабуть, уледів би багацько всього, тоді як письменник бачить те, що його герой: перспектива, обрана доброхіть не меншою мірою, ніж навіяна логікою оповіді, однаково далекою від схвалення і від осуду, наче художнє письмо покликане створювати і відтворювати спектр тонів і напівтонів, змішуючи в різних співвідношеннях чорне та біле, мовби глузуючи з читача — заплутуючи і збиваючи з пантелику.

Ось Кіндрат Дем'янович Лопух іде і наспівує: «Я памятник воздвиг себе нерукотворный», добираючи мелодії різних пісеньок. Його вимова далека від досконалості, хоча вчителька російської поклала на нього свого часу надії. Як ото на роялі натискаються різні клавіші, Кіндрат Дем'янович Лопух робить наголос то на «памятник», мовби підкреслюючи, що йдеться не про абищо, то на «воздвиг», бо не так легко що-небудь, а тим паче пам'ятник, спорудити, то на «себе», мовби уточнюючи, що йдеться не про будь-кого, а про нього, Кіндрата Дем'яновича, на потвердження чого показує на себе пальцем, наче хтось оце зараз відбере і поставить під сумнів, і протараторює врешті «нерукотворный» скромовкою або й пототів упускає.

Іноді Кіндрат Дем'янович Лопух допасовує рядок до звичнішого для його вуха звучання. Тоді замість «і» з'являється більше рідного «и», що на письмі практично не віддзеркалюється, а найбільше графічних змін зазнає «себе», перетворюючись на «собі», виходить: «Я пам'ятник воздвиг собі нерукотворний». Кіндратові Дем'яновичу Лопуху здається, що це переклад, до того ж геніальний, абсолютно точний, в якому нічого не змінено і не спотворено.

Далі в біографії Кіндрата Дем'яновича Лопуха дійсність і сновидіння зливаються. Його бачили в товаристві жінок, з якими він наобійми рухався нічним містом, підкидаючи, як у канкані, ногу, і ревуци на все горло: «Я памятник воздвиг себе нерукотворный». Його закликали до скромності, осмикували схаменутися, на що Кіндрат Дем'янович огризався:

— То що, щоб поставити людині пам'ятник, вона мусить гйгнути?

І щоразу то були нові жінки, не знайомі. З однією в нього відбувся такий діалог:

— Ну давай тут у куцах. Додому не можу, вдома жінка. І діти. Якби ти знала, як вони нестерпно верещать, від цього будь-яке бажання пропадає.

— А ми ляжемо в сусідній кімнаті й заткнемо вуха штепелями.

(В Кіндрата Дем'яновича Лопуха — син, якому двадцять три роки, а недавно він одружився).

— Ні, тут, у куцах.

Вони вовтузяться, одначе нічого не виходить. Незнайома жінка врешті каже:

— Це й не дивно, що не можеш. Адже ти — пам'ятник. Відколи пам'ятники здатні кохатися? На пам'ятниках треба защіпати гудзики і здмухувати порохи.

Пам'ятник таки стоїть — у селі ***тинці того самого району, в якому Кіндрат Дем'янович Лопух очолює управління. Про мученика і полум'яного борця повідомляла не лише районна, а й обласна газети. І хоча такого поета не було, його почали цінувати. Якщо пам'ятник і нагадує Кіндрата Дем'яновича Лопуха, то тільки на тій підставі, що наш герой погодився позувати. На постаменті — приблизні дати життя і смерті та поетичні рядки його, Кіндрата Дем'яновича Лопуха, авторства.

Знову Кіндрата Дем'яновича Лопуха я зустрів на львівському книжковому форумі. Він орендував на другому поверсі крихітний стенд, затиснутий між двома відомими видавництвами. Я придбав книжечку його віршів, видану коштом автора, як зазначалося на звороті титульної сторінки, і взяв автограф.

Не знаю, чи він мене впізнав. На краю столика, покритого добротним, здається, лляним рушником з оторочками і народною вишивкою, стояло невеличке гіпсове погруддя, що рисами різьбача нагадувало господаря стенду. Можливо, то був макет зініційованого Кіндратом Дем'яновичем Лопухом пам'ятника «мученикові, поетові, краєнині».

Зміст

Злодюжка	5
Хуліган	20
Бестселер	38
Пройдисвіти	58
Пам'ятник	78

Літературно-художнє видання

Тимофій ГАВРИЛІВ

У ШАТАХ ВЕРЕСНЯ

Оповідання

Випусковий редактор *Галина Завалій*

Редактор *Григорій Латник*

Макет та художнє оформлення *Михайла Євшина*

Видавець: ТОВ «Видавництво Кальварія»

ДК №4668 від 23.12.2013

www.calvaria.org

Для листування:

anetta@calvaria.org

Збут:

zbut@calvaria.org

Віддруковано з готових діапозитивів

в друкарні ТОВ «Друкарня «Рута»,

ДК №4060 від 29.04.2011,

м. Кам'янець-Подільський, вул. Пархоменка, 1,

т. 038 494 22 50, drukruta@ukr.net

Замовлення №

ГАВРИЛІВ ТИМОФІЙ

Г 12 У шатах вересня. *Оповідання*. — Львів: Видавництво Кальварія, 2014. 112 с.

ISBN 978-617-7192-12-0

ISBN 978-617-7192-01-4 (Серія «Колекція прочИТАЙ!»)

Відлуння Форуму. Відлуння... Свято видавців і читачів добігло кінця. Одні збирають стенди й намети, інші — придбані книжки і враження. Й ті, й ті чекатимуть наступного року. І лишень наші герої й героїчки нестимуть відлуння форуму в своїй душі, плекаючи надію ще бодай разочок отримати свою пайку слави, що так п'янить і окрилює. Хтозна, якими шляхами дістаються такі різні постаті — університетський доцент, районний чиновник, дрібний пройдисвіт — цієї дивовижної царини — літератури. Поети й прозаїки, вони подеколи виликають посмішку, подеколи — жаль і співчуття. Так, вони такі різні, але так органічно співіснують на сторінках нової збірки талановитого українського письменника Тимофія Гаврилів.

ББК 84 (4 Укр) 6-44